

СВЕТИ ПАЈСИЈЕ ВЕЛИЧКОВСКИ

ПОЉСКИ КРИНОВИ

Беседа 1.

Кратко излагање мисли које наводе на покајање

Сети се душо моја, ужасног и страшног чуда – да је Творац твој тебе ради постао човек и изволео да пострада ради твог спасења. Пред њим анђели дрхте, херувими се ужасавају, серафиме обузима страх и све силе небеске непрестано му узносе славословља, а ти, несрећна душо и даље пребиваш у лењости; устани сад, душо моја драга и не одлажи свето покајање, смирење срца и удовољење (епитимијама) за грехе своје. Одлажући ово из године у годину, из месеца у месец, из дана у дан, уопште више нећеш моћи од срца да се покајеш и наиђеш на сажалење. О, с каквом муком почињеш да се кајеш, али без успеха. Ако си у могућности да данас учиниш неко добро, не одлажи, душо. Не одлажи за сутра свето покајање, јер не знаш шта ће породити сутрашњи дан, или каква ће ти се несрећа догодити ноћас; јер не знаш шта ће ти донети дан или ноћ, и да ли те очекује дуг живот, или ће те неочекивано задесити бедна и брза смрт. Сада је, драга душо моја, време светог покајања, сад је време светог трпљења, сада је време подношења мука, сад је време да се чувају заповести и упражњавају добродетели, сад је време слатког плача и ридања суза. Ако уистину желиш да се спасеш, заволи патње и јауке као што си раније волела спокојство. Живи као да умиреш свакодневно; брзо ће, као сен облачка пред сунцем, минути живот твој и ишчезнућеш без трага. Дани нашег живота расплињују се као ваздух. Не уступај ни пред најтежим патњама. У односу према људима, када је у питању не само необјашњива него и разумљива nelaгодност (тј. кад се осећаш повређено – прим. прев), нека те не обузима туга, немој се смућивати, не повлачи се, него себе једноставно сматрај за прах под њиховим ногама. Без тога се не можеш спасти и избећи вечне муке. Јер се наш живот брзо завршава, и пролази као један дан. Човек се не може спасти ако се кроз добродетели благочестиво не смири, или ако не жртвује свој живот због испуњења Божијих заповести и отачких предања. Стога се сети, драга душо моја, светих пророка, апостола, мученика, светитеља, преподобних и праведних, јуродивих и свих који су од века благо угодили Богу. Где си видела светитеља, који тело није покорио духу, или није пострадао у најтежим невољама и патњама? Они су прихватили безбројне невоље, подносили глад и жеђ, савршавали даноноћна бденија и молитве, имали смирење и скрушеност срца, дечију незлобивост и свако милосрђе, помагали су невољнима у свакој потреби, творили према могућности дарове и милостињу. Шта себи нису желели и шта нису подносили, то ни другима нису чинили, а све с послушањем, радећи као купљени робови, али не као (што се ради) човеку, но као Богу, уз мудру простоту – иако се нису представљали као мудри, већ као они који ништа не знају, него их интересује само сопствено спасење. О, човече! Смрт ти предстоји: будеш ли се подвизавао, вечним ћеш животом бити дариван у будућем веку. На сваки начин принуди се да стекнеш добродетель. Зато, ако желиш да победиш страсти – отсецај уживања; јуриш ли за храном, живот ћеш проводити у страстима; неће се смирити душа, ако тело не лишиш хлеба; немогуће је душу избавити од пропасти, ако тело ограђујеш од непријатности (тј. ако му угађаш). Вратимо се на почетак: желиш ли, душо моја, да се спасеш, да прођеш тешким путем на који смо указали, да уђеш у Царство Небеско и задобијеш вечни живот, онда пригуши прохтеве тела, слободно окуси горчину, поднеси најтеже патње, као што су сви светитељи окусили и поднели. Када се човек припреми и да завет себи да ће, Бога ради, отрпети све невоље које на њега наиђу, тада ће лако и

безболно поднети све муке и непријатности, све нападе демона и људи. Такав се не боји смрти и ништа га не може раздвојити од љубави Христове. Слушала си, драга душо моја, о томе како су живот проводили свети Оци! Ах, душо! Бар мало им подржавај: нису ли они лили сузе? И више, душо моја! Нису ли били тужни, сиромашни и измученог тела? И више, душо моја! Нису ли и њихова тела била немоћна, баш као и наша? И више, душо моја! Нису ли и они пожелели диван, слатак и лагодан живот у овом свету, и мир телесни. Јесу; тела њихова заиста су их приморавала (на то); но они су заменили жеље (тела) за муке и патње (које су подносили) због будуће радости. Они су се једном заувек одрицали свега, и сматрајући себе за мртве, немилосрдно су се мучили у духовним подвизима. Видиш ли како су се трудили свети Оци, немајући мира у безбројним страдањима својим, како су тело покорили духу, испунили све друге заповести Божије и спасли се? А ти, туго, никако нећеш да принудиш себе; услед малих напора изнемогнеш, клонеш духом, и никако да се сетиш смртног часа па да заплачеш због својих прегрешења. Навикла си, несрећна душо моја, да се преједаш, опијаш и да ленствујеш; зар не знаш да си својом вољом одабрала муке? И никако да претрпиш – па како онда да се спасеш? Зато устани овог тренутка, драга моја душо, и учини оно што ти говорим. Ако не можеш као свети Оци, почни макар да се трудиш по својој моћи. Послужи свакоме са смирењем и у простоти срца. Презирући своју немоћ и облиचाвајући зло у себи, говори: јао теби душо моја проклета, јао теби гнусна; јао теби свепокварена, лењива, немарна, поспана, свадљива; јао теби јер ћеш погинути. Тако, мало – помало, она ће се умилити, заслужиће, доћи ће к себи и покајаће се.

Беседа 2.

Борба против унинија, лењости и ослабљености

Кад се ово деси, умом се посвети размишљању о смрти. У мислима дођи на гроб и погледај мртваца који је тамо четврти дан: како црни, отиче, испушта несносан смрад, како га црви иједају, како губи лепоту и облик. Погледај и окол: ту у гробу леже кости младих и старих, благообразних и безобразних; докучи ко је био добар а ко зао, ко је постио, уздржавао се и подвизавао, а ко био немаран, и да ли је богаташима користило што су били безбрижни и што су уживали на овом свету. Сети се потом бесконачних мука о којима говоре свештене књиге, огња пакленог, таме најцрње, шкргута зуба, ада преисподњег, неуморних црва и представи себи грешнике како кроз горке сузе дозивају оданде, а избављења им нема, како ридају и оплакују себе, а нико да се сажали, како уздишу из дубине срца, а нема никог ко би имао самилости, како моле за помоћ, жале се на муке, но то никог не занима. Помисли на то, како свако створење без разлике, у своје време, служи Господу, Творцу свом. Размисли о преславним чудесима Божијим која су се од почетка века догодила на слугама Његовим, а нарочито о томе како је Он, смривши се и пострадавши ради нашег спасења, облагородио и осветио род људски, и за све то узнеси хвалу Човекољубцу Богу. Сети се будућег бесконачног живота и Царства Небеског, мира и неисказане радости. Држи и не остављај молитву Исусову. Ако све то будеш памтио, ако будеш расуђивао о томе, ако испуниш све речено, онда ће униније, лењост и ослабљеност нестати, а душа ће твоја оживети благодаћу Христовом као да је из мртвих устала.

Беседа 3.

Умилна поука која одсеца свако преузношење и гордост људску
а душу претвара у источника суза.

Ако тражиш такво умиљење, онда је врло потребно и душекорисно обратити пажњу на следећу поуку о исходу сопствене душе. Сада се, човече, наслађујеш лепотом, допадљивошћу и славом, живот проводиш у сујетном украшавању, надајући се да ће на тај начин проћи час за часом, дан за даном, месец за месецом, година за годином. Човече! Век се твој приближава крају, живот пролази, време мало-помало протиче, спрема се страшни престо Господњи, приближава се праведни Судија! Човече! Суд је пред вратима, очекуј страшни одговор! Река огњена већ се таласа, бучи уз грмљавину и силне искре! Дивљају страшне муке, очекујући грешнике! Човече! Труди се, старај се, подвизавај се, јер весник пред смрт не долази. Светима предстоји награда, праведницима се уготовљавају венци, пред онима који се труде и подносе патње отвара се Царство Небеско, њих очекује бесконачни покој и припрема им се неизрецива радост. Око човечије још није видело, ухо није чуло и срце није осетило, то што је Бог припремио за оне који га љубе. Човече! Да ли се слушао о мукама? Што не дрхтиш и не ужасаваш се?! Човече! Да ли си чуо за бесконачне радости? Зашто се не подвизаваш, уместо да време трошиш на празне разговоре и сујету? Друго време ти се неће дати, таман да га са сузама тражиш. Човече! Шта ће ти да и сто, или хиљаду година поживиш на овом свету, у обиљу хране и у насладама, упињући се као теле и гиздајући се као лисица, кад се приближи крај цео ће живот наш изгледати као један дан, и сва преједања и дотеривања нестаће без трага, као што брзо нестаје боја покошене траве. Човече! Као да у један дан стане и твоје рођење и одрастање и старост; а после свега дође брзи и неочекивани крај живота. Човече! Сети се где су твоји дедови и прадедови, где су ти отац и мајка, где браћа, где су рођаци и вољени пријатељи? Нису ли сви отишли из овог живота? Нису ли и они желели да још поживе на овом свету – да уживају, да се улепшавају и веселе у свом спокојству? Ипак су против своје воље одведени. Памти да си земља, од земље живиш и на крају ћеш поћи у земљу: тело ће се изједено црвима распасти и иструнуће, а кости ће се расути у прах. Сети се дугих дана и година прошлих поколења. Колико је било царева и кнежева који су живот проводили у уживањима и кинђурењу? И шта им је то помогло кад су одлазили из овог пролазног живота? Сад су земља и прах. Колико је на овом свету било силних, богатих, храбрих јунака, у цвету младости и лепоте? Као да ничег није ни било!

Хиљаде хиљада и милиони милиона људи живели су на земљи, било их је као песка морског, и сви су отишли из овог живота. Неки од њих су били затечени у часу смрти и неспремни да дају било какав одговор – покошени су неочекивано, у стојећем или седећем положају, једни су душу испустили док су јели или пили, други на путу; неки су прилегли на постељу да мало предахну и у том положају уснули су вечним сном; било их је који су у последњем часу трпели страшна мучења, ужасан страх, многи од нас би се престравили када би само на трен то доживели. Постоје и други, различити несхватљиви начини смрти. Како је тужна људска душа кад у самртном часу подиже поглед к анђелима, кад пружа руке к људима, кад жалосно моли, а нема јој помоћи: заиста, таштина је сав живот људски! Заиста је страшно, кад се душа насилно одваја од тела: она одлази с

плачем, док се тело предаје земљи, тад се сва сујетна надања, обмане, слава и овоземаљске насладе, обраћају у ништа. Разлучење душе (прате) – велик плач и ридање, тешки уздаси и слабост. Кратак је овај пут, којим пролазимо у телу: дим, пара, блато, пепео, прах, смрад – то је живот, као дим у ваздуху он се раствори, избледи као боја траве која вене и суши се, као ждребац брзо протутњи, као вода очас истече, као магла за трен се извије над површином земље, као јутарња роса ишчезне или пролети као птица – тако пролази живот овог века. Као ветар кад фијуче, тако поред нас иде и пролази време и нестају дани нашег живота. Боље је сада истрпети и заволети љуте и жестоке патње, неголи и један дан будућег века жртвовати за хиљаду година радости и мира (који су од) овог света. Јер не траје дуго пут земаљског живота, него се накратко појави и брзо протекне. Заиста су таштина и трулеж свака угодност, лепота и слава на овом свету. Јер све пролази, нестално попут магле, и као у сну пребива на овом свету. Ко год да је сад ту, недуго затим отићи ће, данас је с нама, а већ сутра се предаје у гроб. Како се брзо исцрпи сваки од земље рођени! Сви смо непостојани, сви ћемо умрети: цареви и кнежеви, судије и силници, богати и сироти и свако људско биће. Данас се неко с нама радује, весели и размеће, а ујутро за њим плачемо, тугујемо и ридамо. Човече! Приђи гробу, погледај мртваца који тамо лежи: нити је славан, нити је угледан, нити је леп. Надуо се, смрди, тело му трули и пропада, изједају га црви, кости му се обнажују и цео састав распада. Јао беде! Ужасан је приказ грешна душа! Мада си обдарен осећањима и премудро саздана, немаш ни сјаја, ни облика, ни лепоте. Куд се деде лепота твога тела и дивна малдост? Где је насмејано лице и светле очи? Где нестане красноречиви језик? Где ти је дах, где слатки и нежни глас? Куд ишчезе благоглагољива премудрост, отмен ход, машта, жеље и сујетне бриге? Све је то пропало, све су црви изјели: једни, ево излазе на уста и ноздрве, други из очију и ушију, неки од доле, и све се испуни безличјем и гнусобом. Гледајући прах који лежи у гробу, запитајмо се ко је ту цар, ко велможа, а ко сиротан? Ко је господар, а ко роб? Ко је славан, а ко незнатан? Ко је мудрац а ко неразуман? Где је овосветска лепота и уживање? Где су сила и мудрост овога века? Где су машта и краткотрајне обмане? Где је пропадљиво и сујетно богатство? Где су сребрни и златни украси? Где је множина послуге и робова? Где су све бриге овог сујетног века? Ништа од тога више не постоји: свега је човек лишен. О беде! Како напрасно нестане свако од земље рођен. Гледам те, дрхтим и од срца проливам сузе. О смрти, љута и немилосрдна! Ко ти може умаћи? Жањеш род људски као некласалу пшеницу. Тако браћо, видевши колико је кратак наш живот, схвативши таштину овог века, оставимо нагађања и некорисне бриге и обратимо пажњу на самртни час; јер после смрти неће нам остати ни богатство, ни слава, ни уживање – ништа од тога неће са нама сићи у гроб, осим добрих дела која ће бити уз нас и заштитити нас: наги смо се родили, наги ћемо и отићи. Чувши све ово, ваља нам не само седети с безмоливијем у келији, уздржавати језик и старати се о душама својим, него и под земљу треба да се скријемо и тамо из све снаге ридамо због грехова својих, умирући Бога ради у подвизима. Пошто знамо да ћемо брзо отићи, изнуримо пре смрти своје пропадљиво тело, јер оно и након смрти треба да остане пропадљиво, док нас у последњи дан не васкрсне Господ Бог из мртвих и не дарује нам бесмртни живот и бесконачно царство у векове. Амин.

Беседа 4. О благодати Божијој

Питање: Како неко може да сазна да ли је достигао савршену благодат или не?

Одговор: Где је благодат – источник живота, тамо добра дела од срца точе. Кад посети Дух Свети, сваки труд бива олакшан и непрекидна молитва исходи из срца, док очи постојано лију сузе; при томе се јавља свакојачко духовно просвећење и чисто, трезвено расуђивање, јер унутра човека тад делује Дух Свети. А код оног ко се предаје страстима, страсти се и умножавају, кад лукави дух кроз њих овлада човеком, у души његовој настаје тама, мрак и непријатност.

Свет је онај који има наведена својства савршене благодати, онај који је непорочно сачувао и одржао заповести Божије, ко је победио страсти и одрекао се било каквог уживања. Ко се одрекао уживања? Онај који је у потпуности одбацио самољубље (које се пројављује) кроз све облике својевољног понашања, онај који је ради царства небеског и бесконачног живота омрзнуо себе у овом кратком веку; онај који је стекао непоколебљиву веру и чврсту и несумњиву наду у Бога у свим својим мукама и потребама – такав је заиста свет и бестрасан.

Беседа 5. О душевним и телесним чувствима, о добродетељима, и која добродетель се из које рађа

Неизрециво се и несхватљиво при стварању човека пројавила љубав Божија према људском роду јер Бог је човека обдарио душевним и телесним чувствима. Душевна чувства или силе су: ум, разум, реч, машта и осећање срца. Телесна су чувства (чула) следећа: вид, мирис, слух, укус и додир. Посредством њих, и још неких других, ми савршавамо душевне и телесне добродетељи. Јер угодно је било Христу Богу нашем да се напишу књиге како би човек по њима расуђивао и учио се страху Божијем, који представља почетак духовне премудрости. Страх Божији рађа веру, вера наду, нада љубав према Богу и људима, љубав трпљење и многе друге добродетељи, трпљење – послушање и друге добродетељи, послушање – (по)уздање; поуздање – пост; пост – чистоту и безмолвије (тј. молитвено тиховање); а безмолвије рађа уздржање, молитву, сузе, бденије, плач, ведрину, трезвеност и много шта друго, и одсеца сваку злојезичност; плач рађа добровољно сиромаштво; сиромаштво рађа истину и одбацује спорење; молитва рађа расуђивање, трезвеност ума, сузе, радост, смирење у срцу, кротост; смирење рађа смиреност и усамљеност; смреност уништава гордост, сујету и усавршава духовни плод. Овим се добродетељима уништавају све душевне и телесне страсти, те се мало-помало, умножава благодат. Ове добродетељи (нарочито) су неопходне онима који су телесно здрави и обузети плотским страстима.

Беседа 6.

Велике и основне добродетељи (вера, љубав, пост, уздржање, бдење, молитва Исусова, смирење, безмолвије и ћутање, нестицање, расуђивање). Онај ко те добродетељи достигне, и све друге му се подчињавају.

О вери

Прва добродетелъ је вера. Јер, каже Господ, вером се и планине премештају, вером се добија све што се тражи. Свако се у свим славним и дивним делима вером својом утврђује. По слободној вољи нашој вера се смањује или увећава.

Беседа 7.

О љубави

Друга добродетелъ је нелицемерна љубав према Богу и људима. Љубав обухвата и повезује у једно све добродетељи. Само се љубављу извшава цео закон и постиже богоугодан живот. Љубав се састоји у томе, да се душа положи за пријатеља свог и што себи не желиш, то другима не чини. Љубави ради се Син Божији оваплотио. Ко у љубави пребива, пребива у Богу, где је љубав, тамо је и Бог.

Беседа 8.

О посту

Трећа добродетелъ је пост. Постом називам узимање хране једном дневно и то по мало – дакле, устати од трпезе још гладан, храна да буде хлеб и со, а пиће вода, коју нам сами од себе дају извори. То је, по речима Отаца, царски пут узимања хране, тј. многи су се на тај начин спасли. Човек се не може увек уздржати од хране дан, два, три, четири, пет или седмицу, али свакодневно јести хлеб и пити воду, то увек може. Потребно је само (после јела) остати мало гладан, да би тело било покорено духу, а уз то способно за рад и пријемчиво за умне напоре, тако ће телесне страсти бити побеђене. Пост не може умирити телесне страсти онолико колико (навикнутост на) оскудно узимање хране. Неки једно време посте, а онда не одоле слаткој храни. Јер пост и друге сурове подвиге многи започињу преко својих могућности, а потом, узслед неумерености и несталности (подвига) клону, и стану да траже фину храу и предах да би окрепили тело. Овако поступати значи сазидати и одмах затим порушити, пошто се тако тело, кроз оскудицу која прати пост, на

неки начин приморава на уживање и тражење утехе; а уживања распаљују страсти. Ако неко себи установи одређену меру – колико скромне хране дневно да узима, велику ће корист имати. Исто тако, што се количине хране тиче, довољно је да се установи колико је потребно за одржавање снаге: такав може савршити свако духовно дело. Ако неко пости преко тога, после ће (тело) тражити одмор. Умерен подвиг је највреднији. Јер су и велики Оци с мером узимали храну и у свему имали меру, у подвизима, у телесним захтевима и келијним потрепшинама, и сваку су ствар у своје време с мером употрбљавали по одређеном умереном правилу. Зато свети Оци не препоручују да се почиње са постом који превазилази снаге и води у клонулост. Узми себи за правило да једеш свакодневно и држи се тога што чвршће. Ако неко претерано пости, како ће се после уздржати од преједања и засићености? Никако! Тако неумерени почетак потиче или од сујете или од неразумности; уздржавање, као једна од добродетели, усмерена је на обуздавање тела; глад и жеђ су човеку дати за очићење тела, чување од скверних помисли и блудне похоте. Свакодневно скромно узимање хране представља пут к савшенству и нико ко једе свакога дана у одређени час неће се унижити нити претрпети духовну повреду. Такве хвали св. Теодор Студит у поуци за петак прве недеље Великог поста, где као потврду наводи речи светих богоносних отаца и Самога Господа. Овако и ми треба да поступамо. Господ је истрепео веома дугачак пост, Мојсије и Илија такође, не једном. И други су понекад, молећи нешто од Творца, налагали на себе извесно време поста, али саобразно природним законима у учењу Божанског Писма. Из дела светих, из живота Спаситеља нашег и правила оних који долично живе, јасно је видљиво да је добро и корисно увек бити спреман и налазити се у подвигу, труду и трпљењу, а, исто тако, да се не треба излагати слабљењу кроз прекомерни пост и не треба допуштати млитавост тела. Ако се тело распаљује због младости, онда је потребно велико уздржање; ако је тело изнемогло, потребно му је више хране, без освртања на то колико посте други подвижници, гледај и по својој немоћи расуђуј колико можеш да примиш: сваком је мера и унутрашњи учитељ – његова савест. Не могу сви имати једно правило и један подвиг; јер једни су јаки а други слаби, једни су као гвожђе, други као бакар, док су неки налик воску. Дакле, добро познавши своју меру, сваког дана једном узимај храну, осим суботе, недеље и Господњих празника. Умерени и разумни пост – темељ је и глава свих добродетели. Као против лава или љутог змаја, тако се ваља борити против ђавола у телесној немоћи и духовној невољи. Ако неко жели да има ум тврд за скверне помисли, нека постом очисти тело. Без поста се ни свештеничка служба не може вршити. Као дисање што је неопходно, тако и пост. Пост, кад уђе у душу, убија грех који лежи у њеној дубини.

Беседа 9.

О уздржању

Четврта добродетель је уздржање, мати и савез свих добродетели. Ако зауздаш стомак, ући ћеш у рај, јер је уздржање убиство греха, удаљавање од страсти, почетак духовног живота и посредник до вечних блага. Напротив, преједање лишава човека духовног дара, јер га ситост наводи на сан и буди у њему скверне помисли, он не може да саврши бдење, нити да чита, ни да се занима рукодељом,

нити било какав други користан посао да уради. Лако, и лепо и разумно је, за оброк узети хлеб и топлу воду. Без топле воде оном ко пости усахњује желудац и постаје му тешко да га испразни. Хлеб или двопек, смекшани у врелој води, или овсена каша, или кисељ (воћни сок са кромпировим брашном), лако се варе; ово последње је нарочито погодна храна у време празника или увече. Постоје четири степена узимање хране: пост, уздржање, задовољавање потребе и ситост. Онај ко уздржава стомак, неће се лишити рајског пребивалишта; ко се не уздржава, тај је – ловина смрти, лишава се свих добродетељи и бива наружен.

Беседа 10.

О бдењу

Пета добродетљ је бдење. Са расуђивањем о мери, они који су одскора монаси половину ноћи треба да остају будни, а другу половину, до јутра, да спавају, тј. шест сати да буду будни, и шест или пет сати да спавају. Средњима је мера – четири или три сата да спавају а осам да буду будни. Савршенима – један сат да спавају, а остатак ноћи – да стоје и пажљиво бдију. Преко дана сви треба један сат да спавају. Разумно бдење очишћује ум од расејаности помисли, чини га лаким и узводи на молитву. Као што чулне очи просвећују тело и освећују све његове удове, тако неуморна пажња и пребивање у будном стању просвећују душу духовним сагледавањем, јер подсећају човека на неизрецива блага која је Господ припремио онима који га љубе, а уз то показују и вечне муке које су припремљене за грешнике. Човек који пребива у будном стању, уз свагдашње дивљење творцу прати како се смењује дан и ноћ, како светле сунце, месец и звезде, како се смењују мраз, снег, врућина, грмљавина и киша, што све човека опомиње на пролазност овог живота, на смрт, и изазива код њега обиље суза. Бдење, као стража на високом месту, јасно осветљава духовном оку стање човека, тј. како живи и иде ли правим или кривим путем. Бдење с мером весели срце.

Беседа 11.

О молитви Исусовој

Шеста добродетљ је молитва Исусова. Она је заједничко дело људи и анђела, овом се молитвом људи брзо приближавају анђелском животу. Молитва је источник сваког доброг дела и добродетељи, она из срца људског изгони таму страсти. Стекни је и твоја ће душа пре смрти постати равноанђелска. Она је јединствени и драгоцен мач, нема другог таквог оружја које би боље од ње секло демоне, она их пржи као што би огањ спалио трње. Ова молитва попут огња разгорева целог човека, доносећи му неопisivу радост и весеље, тако да он од радости и сладости заборавља на овај живот, а све што је од овог света сматра за ђубре и пепео.

Беседа 12.

О смирењу и смиреномудрености

Седма добродетель је – смиреност и смиреномудреност. Смирење у срцу без труда спасава старог, болесног, убогог, сиротог и необразованог човека; ради смирења праштају се сва сагрешења; оно из самог понора греха узводи човека. Кроз смиреномудреност се све ђавоље замке и замисли уништавају, она укорјењује духовни живот и чува од пада.

Беседа 13.

О безмолвију и ћутању

Осма добродетель је безмолвије, тј. удаљавање од сваке бриге или узбуђења које нам доноси живот, односно стрпљиво ћутање у друштву људи. Онај ко обузда и уздржава свој језик, и целим телом пребиваће у уздржању. Ко је на језику уздржан избећи ће свако зло које од њега (језика) потиче. Језик је неукротиво зло. Многи су пали од оштрог мача, али њих ни изблиза није онолико, као оних који су пали од језика свог, јер језик је двосекли мач, који невидљиво пробада душу и тело људи који у друштву вазда празнословје. Језик је непријатељ праведности моје, мој целат и дух сатански. Јер са великим напором човек зида духовно здање (спасење), а ти језиче, само једном речју, у трену, све порушиш и уништиш. Мудар човек пребива у безмолвију.

Беседа 14.

О нестицању

Девета добродетель је нестицање ствари (нестјажателност) и крајње сиромаштво. Нестјажателни монах као орао пребива у висинама, неухватљив за било какву сујетну замку овог света и нерањив. Бежимо што даље од среброљубља и (везивања за) ствари, као од лава који риче, јер оно претвара кротост и смирење у немилосрдни гнев и злопамћење, чинећи људе дивљим зверима.

Беседа 15.

О расуђивању

Десета добродетель је пажљиво расуђивање у сваком делу, јер нерасуђивање и добро претвара у зло, те је као такво штетно.

Без ових десет поменутих добродетељи немогуће је спасити се. Свети Оци су о њима опширно излагали у различитим делима. Овде је о њима речено укратко. Три од ових добродетељи: најпре пост, као разумно и постојано уздржавање; затим непрестано занимање проучавањем Божанских Дела (Писама), уз одмерено бдење, дакле по савести, могућностима и снази сваког, и на крају умна молитва Исусова, тј. са обраћањем пажње ума на речи молитве и стражарењем над срцем – те, дакле, добродетељи јесу најосновније, које разумно ваља испуњавати пред лицем (Божијим) и ради Бога, без икаквог лицемерја, човекоугађања и гордости, другачије, онај ко их упражњава ничим се не би разликовао од оног ко их не упражњава. Ону добродетель због које имамо високо мишљење о себи, боље је оставити – јер награда следује не толико за труд, колико ради смирења. Боље ће бити ономе који греша и који се каје, него ономе који живи иправно и због тога се горди. Нека нас Господ Бог уразуми и утврди у извршавању воље Његове, свештених заповести и добродетељи, јер Њему доликује слава, сада и увек и у векове векова . Амин.

Беседа 16.

О страстима, о погубним пороцима и о томе које од којих произходе.

Уочи сваког пада у грех, демони на човека наводе следеће страсти: мрачни заборав, љути гнев (тј. нечовечну и зверску злобу), мржњу, као непрозирну таму. Ове три страсти претходе свакоме греху. Јер човек не чини ни један грех пре но што се претходно не припреми на свакојако зло, кроз заборав или гнев или мржњу. Од њих потиче душевна неосетљивост, тј. ум, као око душе, постаје мрачан и заробљен свим страстима. Пре свега, рађа се малонерје. Малонерје рађа самољубље – почетак и крај, корен и узрок сваког зла, оно представља бесмислену љубав према свом телу, тј. кад неко увек и у свакој ствари бира само оно што је њему корисно. Овај зли корен страсти искорењује се љубављу, милосрђем и одрицањем од своје воље. Самољубље рађа немилосрдност, среброљубље и незасит стомак, који је такође корен и разлог свакојаких зала. Од немилосрдности и среброљубља на сваком кораку произилазе разне несреће и злодела. Слично као код мирјана, и код монаха среброљубље порађа гордост, услед које су демони отпали од свете славе и били свргнути с неба. Гордост рађа славољубље, којим је био преварен и Адам када је зажелио да постане Бог, што је било могуће, и чиме је донео страдање и клетву целом роду људском. Славољубље рађа сластољубље, кроз које је Адам пао и био изгнан из Раја. Од сластољуба се рађају стомакоугађање и различита блудна дела. Блуд рађа гнев, који гаси топлоту срца и погубан је за сваку добродетель. Гнев рађа злоумље, које представља хлађење духовне топлоте. Злоумље је извор мрачне и злобне хуле на свог брата. Хула рађа неумитну жалост, која као рђа изједа човека. Оваква жалост рађа неразумну пренагљеност. Пренагљеност рађа сујету која износи на видело добродетељи и тако труд оставља без награде. Сујету рађа необуздану многоречивост, која је узрок празнословља. Униније рађа мрачан сан. Ако неко ове страсти победи, и друге ће му се покорити: страх, завист, дволичност, улизиштво, гунђање, непоузданост, лихварство, зановетање, привезаност за ствари, малодушност, заједљивост, уображеност, прељуба, човекоугађање, дрскост, смех, а моћи ће да савлада и неописив јаз који се ствара након пада у грех, што човека доводи у стање убиственог очајања јер не примећује Божанско човекољубље и

милост, тј. да је Он сам дошао да спаси грешнике и да на земљи нема таквог греха за кога не би било опроштаја. Све страсти исходе из следећих седам: самољубља, среброљубља, гордости и сујете, злоумља, осуђивања, уображености и очајања. Онај ко се не чува и не одбацује их, изгубиће десет горепомених добродетељи: веру, љубав, пост, уздржање, бдење, молитву, смирење и смиреност, безмолвије и тиховање, нестјажателност и расуђивање, а заједно с тим, нанеће штету и осталим добродетељима. Ако би ко имао макар и једну од ових главних страсти, неће му поћи за руком да се спасе, чак и ако би се подвизавао против свих других страсти и задобио ма коју добродетел, па чак и када би крв своју пролио за Христа. Молитва таквог човека није угодна Богу. Господ Бог да нас избави благодаћу Својом од сваке напасти и страсти у векове. Амин.

Беседа 17.

О телесним страстима, о њиховом пореклу и како их победити.

Телесна похота код човека бива или од додира топлоте, или од преједања и прекомерног сна, или услед сатаниног дејства, или од осуђивања других и гордости због лепоте сопственог тела, од испразних прича, гиздања и нечувења очију. Уколико долазе блудне помисли и ноћна или дневна маштања у сну, или попуштање тела, онда нема другог начина да се од тога избавимо осим постом, уздржањем и сузном молитвом у свеноћном бдењу. Ко спозна духовну и телесну снагу изнемоглости, брзо ће добити мир од страсти.

Беседа 18.

О томе да је пажња увек потребна

Сваке вечери треба да испитујемо себе, да видимо како нам је прошао дан, а сваког јутра, опет, дужни смо да испитамо како нам је протекла ноћ. И не само у одређено време, него увек, на сваком месту и у свакој ствари треба себи да полагамо рачун, да расуђујемо о добродетељима и страстима, да посматрамо наш живот и видимо где се налазимо, на почетку, у средини или на крају, трудимо ли се достојно награди (која нам је обећана) и достижемо ли добродетељи, или је труд узалудан, а награда изостаје. Када негде погрешимо, тај недостатак добродетељи треба да надокнадимо сузама и плачем. До савршенства не доспевамо и сиромашни смо благодаћу због тога што не знамо где је почетак, средина и савршенство добродетељима, и одакле недостатак добродетељи. Сваку добродетел прати порок сујете који дејствује насупрот њој. Ако то не знамо, наш напор је узалудан. У свакој добродетељи, иако се оне називају душевним, страда и утврђује се и тело. Што се страсти тиче, једне се називају душевним зато што их, мимо тела, само душа љуби и наслађује се њима, а друге – телесним, јер се њима негује и гоји само тело, тј. ни код једних ни код других (страсти) душа и тело ни у чему не подржавају једно друго.

Беседа 19.

Кратко излагање о свим душевним и телесним страстима

Прво ваља очистити царски дом од сваке нечистоте и лепо га украсити, па тек онда цар може ући у њега. Слично томе, најпре треба очистити земљу срца и искоренти трње греха – страсна дела, смекшати је невољама и оскудицом, посејати у њу семе добродетељи, оросити је плачем и сузама, па ће тек тада узрасти плод бестрашћа живот вечни. Јер се неће уселити Дух Свети док се човек не очисти од душевних и телесних страсти. Само једно може да пребива у човеку: или Дух Свети, или страст. Где је Дух Свети, страсти се не приближавају; где су страсти, тамо не пребива Дух Свети него зли дух. Првенствено од себе ваља одагнати самољубље, које се јавља кроз све облике привезаности за предмете овог света, и унизити се путем покајања; треба се смирити и осуђивати у свему, у помисли, у делу, у речи, у храни, у одећи, у уређењу дома и спољним стварима; у свему треба себи бирати лошије и на тај начин стишавати душевне страсти. Смирени никад не пада, јер лежи испод свих. Такође, неопходно је смирити тело своје, тиштећи га подвизима добродетељи и неумитним трпљењем – тако ће умукнути телесне страсти. И језик треба уздржавати, јер је извор сваког зла и уништитељ добра, па ће тако престати да делују на нас све страсти душевне и телесне, и биће утишане; човек ће бити бестрастан и почеће да задобија вечни живот; ђаво ће бити побеђен јер ће показати своју немоћ, и сва ће оружја и подвале његове да изгубе снагу.

Беседа 20.

О бестрашћу

Бестрашће се не састоји само у томе да се избегну страсна и греховна дела, него да нема ни жеље за чињењем таквих дела. Бестрастан је онај ко је победио греховне склоности које у различитим околностима обмањују или приморавају (на грех), онај ко је стао изнад свих страсти, ко се не узбуђује ни због које ствари на овом свету, не боји се патњи, несрећа и искушења, не плаши се чак ни смрти, сматрајући то залогом вечног живота. Бестрастан је онај ко страдајући од демона и злих људи не обраћа на то пажњу и не сматра за зло – као да се све догађа неком другом. Када га славе он се не узноси, када га растужују не гневи се, него као дете плаче због казне и радује се утеси. Бестрашће није нека одређена добродетель, већ збирни назив за све њих. Тек у стању бестрашћа Дух Свети оживљује човека, јер без Њега је слабо духовно тело, та зборница добродетељи. Док се Дух Свети, по очишћењу страсти, не усели у човека, он се не може називати бестрасним, јер до тад страда на сваком месту. Кад Дух Свети сиђе на човека, Он му олакшава све тегобе и муке, па човек без тешкоћа у свему пребива. Богу нашем слава у векове. Амин.

Беседа 21.

О чистоти срца и душе

Уз свакојаке напоре, кроз духовне подвиге, улазимо у чистоту срца, ума и душе, јер срце се очишћује патњом, тешким духовним и телесним подвизима као што су гладовање, жеђ, бдење и други! Од прљаве похоте рађа се телесна страст, тј. блуд. Од чистоте срца и поста праћеног молитвом, ум се очишћује од скверних помисли и маштања. Кроз чистоту ума, душа се ослобађа од својих страсти и просвећује се. Од чистоте душе долази умно сагледавање. Без чистоте срца, ума и душе, тј. бестрашћа, демони дрско улазе у нас, узнемиравају нас и уместо истине показују нам обману. Јер само се чистим срцем, душом и умом може сагледати Умно Сунце. Нарочито треба прибегавати посту и непрестаној молитви, да би она сишла у дубину срца и очистила га од душевних и телесних страсти, окрепила га, смекшала, увеселила и, изагнавши прљаве помисли и маштања ума, просветила душу. Кад се на тај начин код човека очисте срце ум, душа и тело, у њега се усељава благодат, улаз демонима и страстима се затвара, и он почиње да осећа духовну сладост. Док у човековом телу не ослабе природни пориви који у срцу буде греховне сласти, док се не очисте телесна чула, док се ум не ослободи мрачних и скверних маштања и душа не избави од похоте, све до тог часа у човеку се неће пробудити благодатна сладост и он неће моћи да види оно Божанско у својој души. Почетак чистоте је непристајање на греховну помисао, а њен крај – умртвљење тела за грех. Нечистота срца огледа се у наслађивању блудном помишљу и распаљивању срца на грех, а нечистота тела у паду у грех на делу. Нечистота ума, то су скверне помисли, а нечистота душе различите душевне страсти, тј. кад душа нешто прекомерно воли и наслађује се тиме. Онај ко се телом труди и савршава неке добродетељи, али занемарује расположење срца, не бави се усрдно умним делањем, усредсређивањем, и не брине о трезвености духа, тај је налик оном, који једном руком сабира, а другом расипа, јер су телесни напори тек почетак духовног пута, док је унутрашња трезвеност срца, умно делање и расположење духа његов крај. Телесни напори без унутрашње надградње и пажње слични су сувом лишћу. Стога и не достижемо савршенство и не задобијамо благодат јер не знамо где да положимо темељ духовном животу, не знамо шта је његова средина, а шта крај, и у чему је суштина и основа добродетељи. Све док то не сазнамо, истовремено ћемо градити и рушити. Човече! Схвати од чега почиње подвижнички живот, одакле се рађају добродетељи и кроз шта лако од нас одлазе страсти, па ћеш брзо души својој добити просвећење, без те основе, као да у море сејеш семе и оно бива изгубљено.

Беседа 22.

О помрачењу ума, тј. о немогућности расуђивања.

До помрачења ума долази услед страсти: многоглагољивости, сујете, прекомерних узнемирења, туге, маштања, преједања, дугог спавања; често узроком бивају демони, односно смутња коју доноси њихово приближавање. Кад ове страсти уђу у нас, наше духовно око се склапа, тј. сужава се умно сагледавање и ум више ништа

духовно не види, нити је у стању да расуђује, као кад неко здравим телесним оком не види у ноћној тами, него се спотиче а понекад и падне у јаму; тако и човек који има помрачен ум упада у јаму различитих страсти: очајава, предаје се маштању, дугом спавању и потпуно заборавља да иде путем вечне пропасти.

Беседа 23.

О трезвености ума, тј. о усредсређености (пажњи).

Трезвеност ума - просветљеност мисли, проиходи од бестрашћа, тј. од чистоте, поста, уздржања, озбиљног безмолвија, постојаног пребивања у келији, молитве Исусове, одсуства брига, умереног сна, и од дејства Духа Светога, када нам се даје благодат од Даваоца благодати. Овим се добродетељима ум очишћује од помрачења, грубости и маштарења, просвећује се, и тада човек постаје оштроуман, сабран и ведрога расположења. Нико не може зауставити кружење мисли на други начин, до само непрестаном Исусовом молитвом, сећањем на смрт и будуће муке, сећањем на обећана блага и жељом да се она задобију, и пажљивим појањем или читањем. Од помрачења, грубости и маштања ум најбоље очишћују молитва, пост и безмолвије без излажења из келије. Молитва и пост одгоне све греховне помисли, заустављају рапаљивање мозга, чувају ум од пометње, сабирају га од расејаности и просвећују. Молитва и пост изгоне из човека нечисте духове и исцељују оне који су обузети демонима, како је рекао Господ: А овај се род не изгони осим молитвом и постом (Мт. 17,21). Молитвом и постом очишћује се ум, у коме се често, под дејством злих духов, догађа помрачење. Молитва и пост престављају оружје које демонима спречава било какав улазак у нас . Молитва као блгодатни дух просвећје ум и дарује усрдност. Молитва праћена трезвеношћу срца, чувар је ума: она утишава његову склоност ка лутању као што вода гаси огањ. Зато највишим именом треба називати ову добродетел, од које се рађају светла сазрцања Заволевши је, (ви који сте) непотребни и гнусни грешници, постаћете свети и достојни; (ви који сте) неразумни и неопрезни, постаћете разумни и сабрани; (ви који сте) неправедни, постаћете праведни; па и више од тога, кроз призивање имена Господа Исуса Христа, Сина Божијег, постаћете сазерцатељи, богослови и сведоци Божанских тајни. Многи свети Оци су посведочили да је молитва Исусова источник сваког добра и ризница добродетељи, она брзо удостојава (примања) благодати Светог Духа, спасава, показује непознато и поучава. Као што у огледалу човек види своје лице, тако у трезвеној и доброј молитви умом види свој живот, тј. живи ли добро или лоше. Ова разумна молитва одгони од човека мноштво страсти, ослобађа га из демонских мрежа и од (злих) помисли, речи и дела, побеђује сваку жељу, осећање и патњу (пале) природе, помаже против свих искушења, очишћава (од њих), и као пламеним мачем посеца их, јер овим се именом призива Бог коме се све потчињава. Ништа не може тако победити веште и злобне ђаволе подвале као трезвена, чиста Исусова молитва, обављана с пажњом, чистим умом и у смиреностудности. Без ње, подвижник не може устати против демона и супроставити им се. Пошто пострада без наставника у овој молитви почетник ће пропасти, он је чуо или сазнао из дела светих отаца колико је велика ова млитва и упражњава је, а да није схватио њену суштину, погрешно је разумевајући, он мисли да је достигао савршенство па се умом предаје маштању, иако унутар њега има

(непријатељске) ратнике, јер га претходно није очисто смирењем, пажњом и бдењем. Због тога ће га демони оборити. Почетак овог доброг и дивног делања састоји се у следећем: најпре ваља утишавати страсти, не чинити оно што Богу није угодно, не чинити брату оно што ни сам не волиш; затим уклањати срце од похотне сласти и срамног распаљивања, те тврдо чувати ум од помисли како би он свагда одржавао срце у смирености. Од овога се већ рађа молитва, која побеђује и уништава мноштво страсти и лукавих духова, па се и благодат умножава. Као што пост и молива Исусова прочишћују и јачају, уразумљују и усредсређују, тако трезвеност представља наслеђе, врхунац и упориште молитве. Трезвеност се другачије назива чистотом ума, скверне помисли – нечистота ума, а распаљивање и похотна сласт – нечистотом срца. Ако срце није скрушено постом оно не може, а да се не укаља; без поста је немогуће очувати светост, немогуће је потчинити тело духу, па ни сама молитва неће се узети и имати дејства, јер ће порив природе надвладати и тело ће бити принуђено да се распали. Од распаљивања тела долазе мисли које прљају ум; мисли узбуђују и прљају срце, услед чега одступа благодат, а нечисти духови се усуђују да у нама владају по својој жељи, да присиљавају тело на страсти, да ум усмеравају куда хоће, или човека, као да је конопцем свезан, држе неспособног за духовне жеље и дела. Без овога демони не могу да нас победе. Јер лукави се најпре старају да некако у наш ум доведу помраченост и заборав, да би нас тек потом гурнули у греховну страст. Но ми ћемо се увек држати поста, као тихог пристаништа од унутрашњих ђавољих замки, јер пост очишћује тело, храни и оснажује молитву, чини је силном као да пламен огњени излази из уста. Трезвена молитва сједињена са постом спаљује демоне, тако да се они, као каквој ужареној пећи, не могу приближити целомудреној души и учинити јој неку пакост.

Беседа 24.

О Исусовој молитви, која брзо усељава благодат и с лакоћом спасава душу.

Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме! Ако неко са жељом, непрестано, као дисање из ноздрва твори ову молитву, у њега ће се брзо уселити Света Тројица: Отац, Син и Свети Дух начиниће у њему стан свој; и молитва ће прогутати срце, а срце молитву, човек ће стати да је твори дан и ноћ, и ослободиће се свих замки ђавољих. Исусову молитву треба говорити овако: „Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме!“ Било да стојиш или седиш, да обедујеш, путујеш или радиш нешто друго – постојано изговарај ову молитву, усрдно приморавај себе на њу, јер она побеђује невидљиве непријатеље, као ратник убојитим копљем. Чувај је у мислима својим, не устручавај се да је тајно твориш на сваком месту. Кад изнемогну језик и уста, моли се само умом. Од молитве која се дуго времена произноси само устима рађа се умна, а од умне срдачна (која се обавља у срцу) Кад ум изнемогне од непрестаног понављања, а срце онемоћа, појањем их је могуће мало опустити. Исусову молитву (ваља) произносити наглас, али тихо, тек колико да сам себе чујеш. У време молитве не треба лутати мислима на све стране, по пролазним стварима живота, него треба у сећању, без лењивости, с пажњом држати само молитву. Јер молитва није ништа друго до удаљавање како од видљивог тако и

од невидљивог света. Зато треба затварати ум у молитву. Где је тело, тамо и ум треба да буде у време молитве, немајући никакве помисли. Свети Оци говоре: „Ако се ко устима моли, а ум пренебрегава, тај се узалуд труди, јер Бог гледа на ум, а не на многоречивост; умна молитва не дозвољава да у уму постоји било какво маштање или нечиста мисао“. Онај ко не навикне на умну Исусову молитву, не може да има непрестану молитву. Ако се неко навикне на молитву Исусову и ако се она сједини са срцем, онда ће та молитва попут извора да потече на сваком месту, уз свако дело, у свако време, и увек ће подизати човека, било да бди или спава. Кад тело усни или задрема, она га и тада, отргнувши се изнутра, подиже, јер њу је немогуће искоренити. Ова молитва, које никад није довољно, велика је зато што уз њу, и кад уста изнемогну и тело клоне, душа никад не спава. Кад се прилежно обавља неодложан посао, или снажно наилазе помисли, или овладава сан, треба се усрдно молити устима и језиком, да би ум пазио на глас; кад је пак ум у тишини и спокојан од помисли, тада је могуће молити се само њим. Овај молитвени пут води ка спасењу брже но читање псалама, канона и обичних молитава. Оно што је савршени човек у поређењу са дететом, то је ова молитва у поређењу са писаним молитавама. Умно – срдачна молитва је за узапредовале, појање је за средње, а за оне које су на почетку, ту су послушање и труд. Ова молитва захтева трезвеност, уздржање, удаљавање од људи, одсуство сваке бриге и узнемирености – тако узраста и утврђује се истинска молитва. Онај ко не одбаци поменуте препреке, неће достићи непрестану молитву.

Беседа 25.

О томе да се никад и ни са чим не треба узнемиравати.

Демони нам на све могуће начине досађују и причињавају патње. Они вешто припремају бескрајне бриге и постављају различите замке како би одвукли наш ум од молитвеног сазерцања, тј. труде се да наш ум учине празним, незаинтересованим за дело спасења, и да га отргну од узвишене молитвене љубави Божије. Кад би им био могуће, дали би сва царства и богатства света само да кроз старање за небитно одвуку наш ум и од самог спомена на љубав према Богу. А ми више од свега треба да се трудимо да не оставимо слатку молитву. Сваку бригу поверимо Богу – Он ће испунити све наше потребе. Предајмо забору све ствари овог света и не старајмо се ни о чему у овом веку јер то монаху везује и руке и ноге и против његове воље одевлачи га у привезаност – љубав – за овај свет; како вода гасне огањ, тако и бриге овог света гасе љубав према Богу. Зато будимо пажљиви и увек усрдни према љубави Божијој, па ће се Господ побринути за наше потребе; тада ће се као плод ове молитве појавити извор суза. Ако се удаљимо од светских немира и комешања, кроз усредсређеност и чување срца доћи ће слатка молитва и сузе ће потећи саме од себе; неће са муком извирати из човека, него са радошћу. Ако неко жели да се уз горе описану молитву испуни ватреном љубављу према Богу још пре исхода душе из тела, да поживи подвижнички и у сиромаштву, и понесе на свом телу смрт Исусову, увек треба да буде мртав телом и у све дане живота свога да у миру служи само Богу, а почетак и крај свему томе јесте одсећи све греховне склоности и похоте и сваку светску бригу и сујету. Удаљи се од људи,

од испразних разговора и узнемирења, проводи живот као птица, не водећи бригу о неважним стварима, јер све ће остати на земљи, а ми смо ту у гостима, како је рекао Апостол: наше живљење је на небесима (Фил. 3, 20); пазимо само на душу своју, имајући Бога за старатеља у свакој нужди. Нигде, никада, ни у каквој нужди не оставља Бог оне који се без сумњичавости, свецело уздају у Њега, и који му, у љубави, служе свим срцем. Поживимо ли у нади на Бога макар и један дан, и тако скончамо, то ће бити боље но да смо многе године проживели у лицемерју; нигде није забележено да су они који су се уздали у Бога били остављени. Јер је немогуће спасти се без одбацивања сујете и брига, и сабирања ума у једно. Ум је само један – или свецело посвећен Христу, или сујетним бригама. Све оно што наш ум одвлачи од молитве потиче од демона. Ко жели да се спасе и угоди Богу, нека се одврати од свега земаљског и живи као да је птица; нека одабере одговарајуће усамљено место и тамо пребива сам или с духовним чедом, подносећи недостатак телесних потрепштина – хране, одеће и других ствари, у оскудици душа ће се смирити и умилити, а ум узвисити; кад човек ништа не види поред себе, лакше му је да претрпи телом, радујући се у души због будућих награда. Где је изобиље потрепштина и окруженост многим браћом, тамо је немогуће сачувати непомућен ум, јер је потребно послушање и одрицање од своје воље и испуњавање свега што је наређено.

Беседа 26.

О непрестаној молитви

Шта треба учинити да би ум увек био заузет Богом? Ако не задобијемо три следеће добродетељи: љубав према Богу и људима, уздржање и молитву Исусову, наш ум неће моћи у потпуности да се окрене Богу. Јер љубав кроји гнев, уздржање утишава похоту, а молитва ослобађа ум од помисли и прогони сваку мржњу и вискоумље. Постојано буди заузет Богом и Бог ће те свему научити, откриће ти Духом Светим и оно највише – небеско, и оно најниже – земаљско. Амин.

Молитва живоначалној Тројици

Оче Преблаг, Сине Пресвети, и Душе Свети:
Свете Тројице, Неразделиви Боже,
спаси ме грешног!

Беседа 27.

Четири свезујуће добродетељи

Основа сваком добром је у следећем: седети у својој келији, стицати непрестану молитву, уздржавати стомак и језик. Ко се не стара о ове четири добродетељи нека зна да не само њих губи, већ руши темељ и свим осталим и откопава извор страсти и бездан немира. Келија је монаху – што је гроб мртвацу: мртвац се никада не креће у гробу, тако ни монах који седи у својој келији никад неће сагрешити, будући да је слободан од три повода за грех – гледања, слушања и разговора; само Бог и добра дела пребивају у њему. Молитва одваја од помисли, тако што све у свету сматра за прах и пепео. Кад душа осети сладост молитве, живот јој не значи више ништа – не жели ни лепоту ни уживања, заборавља на себе и на све оне који живе на земљи. Нарочито је важно испуњавати молитвено правило и смело присиљавати себе на молитву. Кад изнемогнемо треба да се прихватимо рукодеља како нас не би савладао сан. Ако ноћу за време молитве нападне сан, онда треба бдети уз светлост и не обарати поглед доле, већ гледати право у икону. Уздржавање стомака од хране, тј. пост и уздржање, даје свежину и лакоћу које су телу неопходне за упражњавање добродетељи. Ко се уздржава, као орао лети не осећајући тело. Уздржавање језика избавља од следећих порока: клевете, узнемирености, празнословља, лажи, окамењеног срца у коме нема умиљења, унинија, сујете, показивања својих подвига. Услед великог броја речи губи се добродетељ, разара безмолвије, а појављују се разне нечасне страсти. Ћутљивац је страشان демонима, јер код савршених, демони не могу да виде тајне срца, пошто ови не отварају уста. Они који љубе многоглагољивост, не могу избећи грех. Ако се сва дела греховног живота положи на један тас ваге, а ћутање на други, видимо да ће оно да претегне. Видиш ли коликим добродетељима помажу усамљивање у пустињи и уздржавање језика, и колико лошег они уништавају! Многе молитве представљају почетак, ток и крај, корен и темељ пустињског безмолвног живота, а помогачи су им трезвеност, одсуство маштања у уму и глад. Без овога, човек бива придобијен да се преда помислима, сну, ленствовању, расејаности, унинију, ослабљивању и узалудном губљењу времена. Осим тога, њему је потребна ватрена, непоколебљива вера и нада у Бога, трпљење, постојаност утвђена храброшћу, одсуство бриге у односу на било који предмет; јер се ум окренут предметима потреса, предаје маштању, расејава и везује за њих, а услед тога гасне топлота срца, губи се сладост молитве, ватреност духа и ревност; у лењости ум дрема и повлачи се, човек губи време у празно, заборавља на смрт, муке и Царство Небеско, успављује се телом и спава мрачним сном, буди се и подиже тело из сна, без буђења и учешћа ума, тј. трезвености и молитве срца. Услед буђења ума и делања срца човек се или снажи и доспева у савршенство, или слаби, подлеже страстима и страда од демона. Јер ко пребива здесна, односно у делању срца, тај штити ум од скверних помисли и чува срце, у таквом пребивају свете силе и помажу му; ко остаје слева, тога саваладавају противничке силе. Ево како су о томе говорили многи свети оци: „ако се мирно пребива у келији (а келија ће свему научити), уз трезвено и усрдно подстицање и загревање ума и срца да би били окренути једино Богу, ако се удаљава од свега и чува трезвеност и чистота ума, ако се уздржава од хране, ако се непрестано обавља Исусова молитва – ако се дакле овако пребива у келији, то је као када би жалцем била прободена душа и срце, а ум озарен ревношћу”. Безмолвије је неодступно служење и стајање пред Богом. Ако човек једном, испунивши све то, управо као

плод молитве Исусове окуси оно што никад пре није окусио – сладост љубави према Богу, избегаваће људе као дивљи магарац, упознаће пустињско безмолвије и стећи корист од отшелништва.

Беседа 28.

О томе да се ваља старати о унутрашњем, не предавати се излишним бригама, него се непрестано молити Богу.

Чувај се и, као монах, буди опрезан према лукавим замислима злих духова и трезвен умом! Кад лукави демони виде човека у добром расположењу, како са сузама твори молитву и живи у добродетељима, они га подсећају на послове у келији, говорећи: “То дело је неопходно, гледај да га обавиш!” Данас ово, сутра оно или нешто десето; или ”иди посети брата”, “иди тамо и тамо”, или га наговарају да спрема непотребну храну; а предлажу и свакојаке друге ствари, онеспокојавајући и узнемирујући га. Ово чине како он не би био слободан за Бога, и како не би могао да се насити сузним умиљењем плача. Ти си подвижник и војник Христов, прозри обману лукавих демона и обрати пажњу на то што они раде не би ли те некакко преварили. Јер као што је за човека немогуће да једним оком гледа у небо, а другим у земљу, исто тако не треба истовремено да се стара о души и о телу. И као што извор не може у исто време да точи и слатку и горку воду, тако је за човека немогуће да служи и Богу и свом телу; немогуће је служити Богу и мамону, немогуће јер једног ћеш мрзети а другог љубити, пошто слуга не може волети два господара. Зато ни за шта не треба трајно да се везујемо, осим за бесмртног Творца нашег: њему служити, Њему посветити ово кратко време, у нади на вечност. Управо због тога су свети оци толико бринули за данашњи дан; за сутра, било која ствар или потреба д је у питању, бригу су полагали на Бога, предајући душу и тело Господу, да би Он Сам промишљао о њиховом животу и збринуо их у свакој нужди. Пренеси на Господа бригу своју, и он ће те прехранити (Пс.54.23). Непрестано само Господом буди заузет јер Он увек слуша оне који га дан и ноћ призивају и на њихову непрекидну молитву нарочито се обазире. Ако сами о себи бринемо, Бог неће бринути о нама, ако се сами светимо, Бог се неће светити за нас; ослобађамо ли сами себе од болести, Он нас неће исцељивати. Када добијемо наду, када се очистимо ради молитве и одбацимо бриге, тада нам долази сећање на смрт и долазак Христов, разгорева се топлота срца, очишћује се и просветљава ум, а душа се наша наслађује умиљењем и пребива у страху Божијем. Кад се пак прихватимо непотребног рукодеља и брига, заборављамо све и сећање на смрт и долазак Христов; топлота срца нестаје, светлост ума се помрачује, умиљење и страх Божији напуштају душу и она се тако, кроз излишне рукодеље и бриге, удаљује од Бога. Зато наду треба да положимо на Бога, како би Он промишљао о нашем животу, па ће тада и живот наш бити сагласан апостолским речима: и кад живимо и кад умиремо Господњи смо (Рим.14,8) тј. да живимо у нади на Бога, како је и Господ рекао: који верује у мене ако и умре, живеће. И сваки који живи и верује у мене неће умрети вавек (Јн.11,25 -26). Ако се бринемо о сутрашњици и старамо о уживањима, и у томе протраћимо ово крако време, кад ћемо онда бити слободни за Бога? Јасно је да ћемо, ако оставимо Њега и отпаднемо од Његове Божанске

љубави, лишити себе свих добродетељи и бити остављени од Њега, да ћемо се лишити славе Његове, а наш ће живот почивати на оваквој нади: било да живимо или умиremo, живимо греху и умиremo за муке. Пазимо да некако, мало-помало, не будемо обузети овим погубним немиром, иначе ћемо изгубити земна блага, а да будућа не стекнемо. Једном заувек одрекли смо се земаљских ствари, светског мудровања, препустимо забраву сваку светску обману, пренебрегнемо све преварно, презримо све пролазно и тако приступимо једном Господу, даноноћно му служећи са страхом, слободни од свега у овом свету, живећи попут птица. Монах си! Зар не сматраш све што је од овога света ни за шта, а ипак, бринеш због неопходних телесних потреба? Све је то трулежно и има крај, лепота овог живота и спокојство тела – сујета је над сујетама. Монах си! Рећићу ти корисну реч: нико нема ништа прече од своје душе; па и само тело своје треба да доживљавамо као туђе, јер је смртно и пропадљиво. Осим Бога, само је још душа наша бесмртна и непропадљива. Онај ко се узда у Бога, тај заиста не брине за тело – чиме ће га нахранити и оденути; тај не ствара имање за случај глади, и ничега се не плаши, ни да ће га зверови појести, ни да ће бити убијен, но све то по заповести оставља, јер у свему има Бога за заштитника и помоћника. Јер онај ко целог себе не преда Богу, и ко у најнужнијим телесним потребама или било каквој невољи, не буде говорио: “(нека буде) како је Богу угодно” – не може се спасти. Ко подноси невоље, радоваће се по мало и пре исхода своје душе, а по исходу, биће обузет неописивом радошћу. Кад болујемо, задобијамо ране, или се приближавамо смрти и умиremo, кад подносимо крајњу немаштину и немамо никог ко би нас помиловао – ако уз све то говоримо: “како Бог хоће, тако нека нам буде” – наш непрејатељ, ђаво биће посрамљен и побеђен.

Сваког тренутка очекуј свој крај и долазак Христов и говори: “сад ћу се постарати за своју душу, јер увече могу да умрем”; а кад вече дође, овако размишљај: “није ли ово ноћ у којој ћу скончати – смрт ће можда стићи ненадано, можда ће ме дрво згњечити, или ће се обитавалиште моје срушити и убити ме, или ће се дисање изненада зауставити па ћу увенити као цвет или се сасушити као травка – умрећу и остати без гласа; само Бог зна где ћу се тада наћи; јер Он ће свакоме по делима да суди, и за свакога ће рећи: тамо му је место одређено”. Овако размишљај сваког дана и не брини ни о чему, сем о гресима својим, па ће душа твоја ући у смирење и плач, себе ћеш сматрати за сташног грешника, а очи ће као извори непрестано точити сузе. Што се потреба у одећи и другим стварима тиче, чувај једноставност, истрошеност и скромност – не зато што не би имао чиме да купиш, већ како би на тај начин смирио душу и како се не би удаљио до Бога – такве ћеш ствари увек лако наћи; једноставно речено, поступај тако, да би ти савест била мирна. Онај ко не презре сваку ствар, славу и телесно спокојство, и ко уз то још и сам за себе у било чему налази оправдање – не може да се спасе. Човече! Буди пажљив према својој души, јер имаш само њу и јер имаш само један живот коме је крај неизвестан, а ваздушна пучина је непроходна и испуњена твојим непријатељима. Нећеш имати другог помоћника осим добрих дела.

Пази на себе, да се после у бесконачне векове не би кајао. Моли се непрестано и дан за даном проводи водећи рачуна о спасењу своје душе, а што се потребе тела тиче, мисли само на оне од њих које су ти неопходне. Заборавио си, несрећниче, да твоје обећање и прва дужност јесте да се непрестано молиш, а сваку бригу да препустиш Богу, како би се Он о свему старао, о храни и одећи, и у свакој невољи, као онда, кад си се још подвизавао попут анђела. Не знаш ли, јадниче, да колико год

су светитељи остављали сваку сујету и бригу овог света, толико је Бог задовољавао њихове потребе и недостатке; они су имали Божију помоћ као какву неисцрпну ризницу. Уколико се човек горди, утолико га и Бог оставља. Човече! Сети се смртног часа и вечне муке, сети се бесконачне, неисказане лепоте и славе коју је Бог од века приправио онима који Га љубе – изабраницима Својим. Сети се прошлости своје и година изгубљених у сујети овог света; можеш ли вратити макар и један проклети дан или ноћ; кад дође крај твога живота, хоћеш ли моћи да добијеш или измолиш макар и један час за покајање? Покушајмо да пронађемо наше изгубљено време – неће нам поћи за руком. Дакле, препознај обмане лукавих демона. Будимо трезвени умом и без сујетних брига; кад тело изгладни, наћи ће храну, а и све друго што му је потребно; јер као што мехур на води нестаје, тако ће се раплинути свака ствар овог света. Немогуће је служити и Богу и мамону. Но лукави демони пажљиво и непрестано гледају на нас, подстичу нас на оно чему смо склони; примећујући нашу греховну склоност, помрачују нам ум и дан за даном отимају нам време; као крадљивци тајно пронику у нашу мисао и нагоне нас да се занимамо пропадљивим стварима, да остављамо Бога и своју душу; убацују нам помисао: “уради ово данас или сутра, јер је врло важно”, чак и онда када се ради о потпуно непотребној ствари. Човече! Буди пажљив и бићеш блажен! Послушај апостола Павла који говори: Молите се непрестано (1.Сол.5,17) – у свако време и на сваком месту. Рећи ћеш: “немогуће је непрестано се молити, јер ће тело, служећи, ослабити”. Али он није рекао да време молитве треба провести стојећи, већ да се треба молити увек – ноћу, дању, увече, ујутро, у подне; свакога часа – док радиш, једеш, пијеш, лежиш, устајеш, увек говори: “Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме”! Не очекуј одређено време за молитву – годину, месец или недељу и не прави разлику према месту, јер се Бог не пројављује на неком нарочитом месту или у нарочито време, већ у уму и на сваком месту владавине Његове.

Беседа 29.

Питање: Чиме се чува трезвеност ума, одакле долази сањивост и хладноћа мисли која гаси свету топлоту у души и усрдност према Богу?

Одговор: Ову свету топлоту чувају трезвена мисао и ватрена ревност, како би храбро и стрпљиво сваког часа и свим силама ограђивали своју душу од ослабљености. Ревност удаљава сваки отпор, успаваност, тегобу, ослабљеност и униније. Та ревност се снажи, покреће, разгорева и представља чувара дома добродетељи. Уз њу, неопходни су и обични поклони, рукодеље и подношење хладног ваздуха, јер је то велика помоћ и сила против сна, лењости, исцрпљености и ослабљености. Ваља се молити на свежем, тј. прохладном месту, јер се тада крв не слива у ноге; само, то није за немоћне и болесне него за здраве. У топлој соби нападају дремеж, сан, лењивост, умор, ослабљеност, што притиска и савладава подвижника. Ништа тако не замара подвижника, као ове немоћи. Осим тога, пази на себе: од разговора долази многоглагољивост; од многоглагољивости – празнословље; од празнословља – доколица; услед доколице остаје се без добрих дела, након чега човек упада у свакојако зло.

Беседа 30.

О сну

Како треба да се боре против сна они који желе да се Бога ради добро потруде у усамљеничком животу?

У пустињи, у усамљеничком животу, води се шест великих битака: против лењости, унинија, сна, очајања, исцрпљености и страха. Због ових шест страсти св. Оци не дозвољавају усамљенички живот. Сан је заиста погубнији и од лењости, и од унинија, и од очајања, јер од њега потичу и ове последње, и многе друге страсти. Исцрпљеност и страх нападају касније. Кад неко спава незаситим сном, како то другачије да назовем него – лењошћу. Кад мрачни сан надвлада, подвижник тугује и љути се због пропуштеног времена. Затим долази очајање због губитка спасења душе и јавља се помисао која рањава савест, говорећи: “узалудан је твој труд, јер те је сан савладао“. Велика је, браћо, несрећа сан: као што магла прекрива сунце, тако сувишан сан заклања сазерцатељну снагу ума, и навлачи, као какву завесу, заборав на ум, који од тога постаје забораван и неосећајан за било какво духовно добро. Заспао је стражар и разбојници су напали; кад је ум неосетљив, све постаје мрачно и страшно. Као тамо да помрачују ум или водом да гасе огањ, тако демони поспаност и сном нападају, не би ли душу могли да лише свх добрих дела и наведу страсти на њу. Сав напор и труд демона против нас састоји се у томе, да нашу душу одвуку од Бога и непрестаног подвига. Због тога на сваки начин покушавају да нас наговоре да останемо у сујети овог света, или желе да нас погрузе у сан да би нам тако кроз испразно живљење украли време. Сан је један, али су бројни његови узроци: природна потреба, преједеност, маштања, разговори, пометеност, невоље, демонска завист, униније, или непотребан и прекомеран пост, од кога изнемогло тело тражи мир у сну. Као што преједање и опијање прелазе у навикну (кад неко свикне на то да много једе, а нарочито да много пије; када пак навикне да мало једе и пије, тада и природа тражи мало) тако је и са сном: ако неко ослаби и не бори се против сна, него хоће да спава до ситости, тада и његова природа захтева много сна. Такав свагда ко да у тами проводи живот, ум му је непрекидно мрачан и не стара се око упражњавања добродетељи. Ако неко навикне да спава мало, тада ће и природа његова да тражи мало. Неумерени сан је врло погубна навика; ко је такву навикну у младости стекао, тај треба још у почетку одрицања од света да се потруди и да устане против ње. Ако неко хоће да буде бодар, да победи сан док стоји, седи или лежи, потребно му је много уздржања, трезвености ума, непрестане Исусове молитве, непомућеног безмолвија и ватрене ревности, како би сваког часа чувао своју душу да се не раслаби услед многог тпљења. Нека сећање на смрт спава и устаје са тобом – тада ће тело и против своје воље следити душу. Против сна ништа тако не помаже као следеће четири добродетељи: уздржање, трезвеност, Исусова молитва и сећање на смрт. Ове добродетељи се називају снажном и разумном стражом. Без њих, станиште душе постаје сан и маштарење. Не може гладан стомак лежати сву ноћ на своме кревету, нити може сан да помрачи онога ко има трезвен ум; и неће губити време у кревету онај ко је искусио сладост молитве, нити ће се препуштати лењости онај ко има на уму своје полагање у гроб. Четири поменуте добродетељи увек постичу дух. Будимо бодри, уздржавајмо се, будимо трезвени, творимо молитву Исусову и имајмо сећање на смрт – тако се наоружајмо против сна; јер ако неко данима бди, а

нема ове добродетељи, упашће у свакојако зло. Да би сан мало – помало био уништен, потребно је истрајно бдење, уздржавање, трезвеност, тврдо стајање на молитви и сећање на смрт. Када изнемогнеш стојећи на молитви, седи на столицу сред келије, али се при том не ослањај на зид, јер ћеш се тако, ако задремаш, заљуљати и пробудити. Ако молитва почне да те упављује, узми књиге, прихвати се рукодеља и уз то се огради молитвом. Знај да само молитвом, без рукодеља, нећеш одолети сну – он ће те савладати. Демони нас под изговором изнемоглости приморавају да седнемо и кад то није нужно, спречавају рукодељ, и одмах након кратког бдења наводе сан дубок као тама, помрачујући наш ум и погружавајући га у бесвесно стање. Зато их немој слушати драги подвижнике; никад не седи без књиге или рукодеља, не зато што је рукодеље неопходно, него да би се супроставио сну. Треба стајати као распет по сву ноћ борећи се против сладости сна, својски јој се противећи и не остајати у лењости. Пре но што обавиш уобичајно молитвено правило, присили се на тврду молитву, а после мало одахни уз рукодеље, како не би утонуо у сан. Рукодеље се прихвата за нужно због (наше) слабости. Сан ће још више ухватити корена и узрасти, ако му се човек по првом буђењу поново врати, као лењо теле или као свиња која жели да се стално ваља у блату. Од таквога ће анђео Божији одступити и он ће пасти у руке (бројних) непријатеља, који ће га држати изван (тј. у бесвесном стању) колико год буду хтели, показујући му свакојака маштања и привиђења. Ако се подигнеш из постеље, а сан, под утицајем демона, поново почне да те обузима, онда јунчки скочи, као од огња или од змије отровнице или од разжареног лава који хоће да те прождере. Супростави се сну подвижнике: кад устанеш осважи се мало на ветру, држећи се истовремено и молитве. Онај ко живи у самоћи не треба да спава на крају дана и на крају ноћи, пошто му од тога бива још теже, јер је то време - како пише неко од отаца – када св. Анђео, наш чувар, долази на поклоњење Богу дајући одговоре за наша дела. Одмарати се треба или пре или после свитања; птица, кажу, неће моћи да лети ако преспава зору. Непријатељи нас често приморавају да и у невреме спавамо, говорећи нам у уму: “хајде лези на трен па ћеш опет устати”, како не бисмо имали времена за читање књига или рукодеље. Послушаш ли их и легнеш, много ћеш времена изгубити. Навикавање на сан бива овако: кад се неко навикне да заспи пре времена – сан му се продужује; кад пропусти време за спавање – сан му се скраћује и остаје време за рукодељу. Од многог сна и преједања тело слаби, отежава и губи здравље. Уколико ти је борба коју водиш са сном тешка, онда спавај у одређено време или увече или ноћу, на топлем или хладном месту, већ према томе где се мање спава, а у топлем пази да се не угушиш димом, остало време не лежи на спавање него бди. Мера сна током ноћи, тј. у току једног дана је следећа: почетници – седам часова, средњи – четири, савршени – два часа и свеноћно стајање. Увек, и дању и ноћу, сходно могућностима, ваља бдети и устројавати. Ево анђелског бдења: кад човека ухвати први сан, устајање изгледа тешко и болно, као да су сви удови болесни и ослабљени, али кад човек издржи, устане и прошета за кратко на ветру, сви болови и тегобе ће ишчезнути и он ће сав дан бити весео и радостан што се није улењео. Тако поступај и победићеш сан. Кад не можеш поступити на описани начин, нађи себи друга, јер нико не може победити сан ако је усамљен, осим ако му се супростави свом силом – а пошто такав нема саподвижника и наставника међу људима, неопходна му је храброст и страх Божији. Зато су многи светитељи седећи узимали мало сна; неки су стојећи на молитви трептали очима, гледали или прислуживали светима; а ти, који волиш да спаваш, хоћеш да одолиш сну. Е не може тако!

Ако не савладамо сан – узалуд нам је сав труд. Зашто кад смо заједно са братијом бдимо и устрајавамо да се не бисмо посрамили, а кад останемо сами савладава нас сан и немамо више снаге? Очигледно зато, што смо ограничени и немамо добрих дела и страха Божијег. Свети Оци су устрајавали против сна док не би пали на земљу. Један од отаца је постављао свећу и близу ње узицу, за коју је везивао тег – кад свећа догори, узица би се запалила и прекинула, а тег би падао на тучани предмет, чији би га звонки звук пробудио. Други је имао веома узак кревет, и када би хтео да се (током сна) окрене – падао је. Неко је држао у руци камен, и кад би камен пао, то би га пробудило. Храброст и трпљење мати су сваком добро делу. Зато смо, братијо, дужни да будемо храбри, да трпимо, и Господ ће нам дати снагу у векове. Амин.

Беседа 31.

О томе да псалме и молитве треба узносити са великом усредсређеношћу

Што твориш, гледај да сачуваш, тј. моли се с пажњом, чувај се како би псалме и молитве произносио са страхом и ватреном ревношћу, чинећи пред светом иконом поклоне до земље. Јер у псалмима ћеш наћи и молитву и поуку. Молитве не изговарај само језиком, него се моли од свег срца: сједини тело, душу и ум. Ко се труди без расуђивања, тј. не пази на себе, неће примити награду, већ напротив, разгневиће Бога. Као што неће успети онај, ко напрслу посуду пуни водом, тако ни онај ко се моли без усредсређености неће примити награду. Потребно је не просто изговорити псалам или сатворити молитву, као да се испуњава уобичајни задатак, већ се псалмом и молтвом од свег срца треба обратити Богу, постојано, са умиљењем душе и чистог ума. Богу није потребан одређен број установљених псалама или молитвословља – Он гледа на наш смирени и непоколебљиви ум. Јер се језиком савршавају многе хиљаде молитава, док су истовремено помисли сујетне, скверне и нечисте; и како Бог такве да услиши и послуша? Човече, не знаш шта чиниш! Неће Бог од нас мноштво молитава, већ да се молимо са страхом Божијим и умиљењем, како је и Анђео Господњи заповедио великом Пахомију. Да би Бог примио твоју молитву, треба да се стараш не о количини речи, него о дубоком расуђивању и усредсређености. Није све мало – мало, нити је све велико – велико и савршено. Пости и бој се Бога, прихвати убог и јадан изглед, стој на молитви с умиљењем, скромно, као да стојиш пред престолом Божијим; сматрај себе за зељу и пепео, паука и мраву, а своје дело – за паучину; доживљавај себе као онога коме Бог суди због преступања заповести Његових и онога ко је починио свако зло. Ноге треба држати усправно, стопала саствљена и не померати се с места на место, док руке ваља сложити на груди. Као што осуђеник на смрт стоји пред судијом и не сме да погледа ни лево ни десно, тако и ти треба да стојиш пред Богом, пред којим и Анђели стоје са страхом, прослављајући га непрестаним песмама. Јер неспавајуће Око дан и ноћ гледа шта радимо и како живимо, на кога полагамо наду у свакој невољи и нужди – да ли на човека или на Бога. И како год пожели Велики Владика и праведни Господ наш, Исус Христос Син Божији, истински Бог – тако нас и може избавити од сваке напасти и беде. Себе сматрај

грђим од сваког човека и сваког створења, а дело своје неугодним Богу. Без овога, тајна одважност ће побудити охолно високоумље. По вери нашој, Бог нам помаже у свакој нужди. Што је јача наша нада и уздање, више ће нам Бог и помоћи.

Беседа 32.

О узнемирености и о страхотама демонским

У тренуцима помућености и помрачености ума, кад усамљенички живот постане нарочито тежак, корисна је непрестана молитва; рукодељ са молитвом такође представља велику помоћ; постоји могућност да се тај тежак период једноставно преспава, без препуштања мислима и бригама, и да се тако избегне опасност. У време снажног демонског узнемиравања, када душу обузме страх, псалме и молитве ваља произносити наглас, или сјединити и рукодеље са молитвом, како би ум пазио на то што ради – на узнемирења никако не треба обраћати пажњу, нити се плашити, јер са нама пребива Господ и Анђео Господњи никад не одступа од нас; понекад је довољно охладити се на ветру и демони ће истог часа устукнути. Они се нарочито супоростављају Исусовој молитви, јер их ништа тако не погађа и не доводи у очајање као она. Исусова молитва је демонима нарочито страшна, јер као што огањ спаљује трње, тако ова молитва, здружена с постом, спаљује и прогони њих. Стога се они труде да је одузму, али уневши тек мали немир, ишчезавају као дим у ваздуху и постају невидљиви. Ако се спремаш на молитву, припреми се на борбу с демонима; тврдо се наоружај, како би јуначки пребродио њихов напад. Као дивље звери изаћи ће они против тебе доносећи страдање твоме телу, јер велико узнемирење чине демони ономе који бди и који се прилежно бави молитвом; а када виде ово оружје које уништава њихову снагу, пошто не могу да га поднесу, ишчезавају рањени и ужаснути. Господ Бог да нам помогне и да нас сачува у Својој благодаћу у векове. Амин.

Беседа 33.

О томе, да треба претрпети сваку клевету, прекор и непријатност.

Строго се чувај и буди пажљива душо моја, јер последња времена већ наступају; потребан ти је нарочити подвиг и трпљење, и када су у питању демони и када су у питању људи – међу људима пази се видљивих, а у пустињи невидљивих непријатеља. Нико никад не добија венац живота без страдања, без победе над ђаволом; ко изађе против нападача и победи га својом храброшћу и јунаштвом, добија час и славу и светли венац.

Тако и ти, душо, треба да будеш јака и отрпиш сваку непријатност и понижење, а сваки прекор да примиш с радошћу, не само без охолости и самооправдања, него и уз тражење опроштаја, јер свака увреда, неугодност, поруга, клевета, прекор, и

сваки презир и лажна оптужба даје човеку смирење и благодат. Ако то не поднесеш, него се жалостиш, гордиш или гневиш у односу према ономе ко те је повредио, нећеш dospети у савршенство и спасти се, јер тако чине неискусни, који су обузети страстима, малодушни и слабоумни; савршенима је својствено да све то приме с радошћу и поднесу с благодарењем. Кад ђаво не може сам да напаости неком од нас, и да стане на пут добром животу, он ствара невоље које превазилазе наше снаге – хушка на нас некога од оних који су му подложни, да би преко њих, као преко својих оруђа, постигао циљ. Ако ради Царства Небеског истрпимо патње које нам људи наносе кроз непријатности, клевете и понижења, наша ће победа имати вредност као да је извојевана против самог ђавола. Сети се светих од давнина, којих је свет био недостојан, како су подносили немаштину, муке и гоњења. Зар хоћеш да установиш неки нови пут, којим се желиш спасити? Ако већ не можеш да се трудиш као Оци, онда бар разумно подноси, угледајући се на њих. Ова добродетел није мала, пре би се рекло – већа је од свих: ако неко Бога ради с благодарењем подноси недаће и клевете – велико дело чини. У томе је смирење и љубав – да се трпи жалост којој је узрок брат. Тако су се многи спасли; а поменути пут припада нарочито јуродивима, јер управо они подносе многе клевете. Јуродство је велико дело Бога ради, зато што обухвата све добродетели; јуродиви, осим трпљења, око кога се усрдно труде и којим своју недаћу превазилазе, ништа од обичних ствари немају. Дакле, душо, данас нема бољег пута од овога.

Буди глум, нем и слеп; не обраћај пажњу на свакодневне проблеме које носи живот, а од људи се, као какав безумник, удаљуј, и сматрај себе неспособним за било шта, тј. Бога ради јуродивим. Онај ко жели да буде пред Богом мудар и разуман, нека свима у овом неразумном свету буде слуга. Соломон, корећи себе због излишне мудрости, рекао је да је она сујетна и да је блажен човек који је стекао страх Божији, смирење и љубав, односно непрестану молитву: такав је стекао истинску мудрост и богатство. Нас спасава вера без икаквог порока. Као што је вера без дела мртва, тако је мртво и дело без вере, где је права вера и добра дела, тамо је потпуна праведност. Сада човек треба самог себе да поучава, сам над собом да бди у сваком добром делу. Онај ко један час уздише над својом душом, учинио је више од онога ко је задобио цео свет. Ако спасемо себе – то нам је довољно. Свако ко упражњава добродетели – спасава се; ако неко цео свет спасе, а себе погуби, каква му је корист од тога? Сви знамо како да се спасемо, но то због лењости нећемо. Спасевај самог себе! Неће свако одговарати што није поучавао друге, већ само они којима је то било дато: они су дужни до смрти да пострадају и душу своју да положи за стадо; а свако ће дати одговор за себе. Ако су се и велики монаси, како сведоче свештене историје, по смирењу уклањали од духовног руковођења, од славе и од тога да поучавају друге и носе њихово бреме, онда тим пре ми грешни и недостојни треба да избегавамо тако нешто, јер ћемо повредити и себе и ближње. Уместо о многима, о себи се старајмо. Данас неки људи не прихватају добру науку и правила остављена од Отаца; такви чак исмевају оне који се добро подвизавају: живе по својој вољи и бирају учитеље који им одговарају. Стога су неки, поучавајући друге, себе повредили – јер овакав однос према другима може да доведе до разарања сопствених темеља и хлађење душе. За нас је довољно да се старамо о себи, о свом спасењу. Према братовљевом недостатку односи се као да си слеп, глум и нем – не гледај, не слушај и не говори, не покушавај, као простоуман, да разумеш и не прави се мудар; пази на себе, буди разуман и опрезан. Ако неко ко жели да се спасе обраћа пажњу на сваку љутиту реч и ако се не труди да око начини слепим, ухо глумим и језик немим, неће моћи да без узнемирења пребива у душевном покоју. Ако те неко

буде испитивао, не допусти себи да се правдаш или противречиш, већ са смирењем реци: “Опрости ми Бога ради” и даље ћути. Јер је Господ наш Исус Христос показао пример смирења – како је писано: као јагње на заклање вођен би и као овца нем пред оним који стриже не отвори уста Својих. Од тескобе и од стида узео се, а род његов ко ће исказати? (Ис. 53, 7-8). Треба да се угледаш на свог Саздатеља човече; тако ти треба без речи да стојиш пред оним ко ти пркоси, као да имаш воду у устима, или као да немаш језик; само говори: “Праштај”, сматрајући притом себе достојним сваке муке и мислећи овако: “Ако цео свет устане против тебе, непрестано те понижавајући и огорчавајући, зашто ти је покварењаче, стало до људи (њиховог мишљења)?” Не помишљај да ће ти брат нанети какво зло. Зло ће устати на нас и без њега – само од себе. Ако због будуће награде претрпиш било коју невољу, не криви за њу брата, ни себе. У свакој ствари труди се да себе укореваш, знајући и показујући себи да си земља и да ћеш у земљу опет отићи. Заувек научи три речи: “праштај”, “благослови” и “помоли се за мене грешног”. Никога не питај за неку ствар која ти није заиста потребна. Навикни да о сваком човеку говориш добро, а себе да унижаваш. У томе је – велико смирење које душу уздиже из ада, одсецање страсти, и велика победа против ђавола. Нека нас Бог оснажи да поднесемо лажну оптужбу.

Беседа 34.

О томе да треба подносити невоље

Ко хоће да се спасе, не треба да се плаши и да гледа на љуте невоље које долазе од демона или од људи, јер многе промене бивају у људском животу: људи се мењају од злог на добро и на љубав. Ко се плаши невоља обично пада у слабост и малодушност. Ко се свикне на бежање и избегавање невоља, или одлази с места на место, или очекује подесније време за подвиг, тај у све дане живота свога неће пронаћи ни место ни време које би могао да искористи, треба се обазирати и надати на помоћ Божију, сећати се свих преславних чудеса Његових и помоћи угодницима Његовим који су се уздали у Њега, како би знали да Бог никада и ни у каквој нужди не оставља, нити икада допушта искушење које превазилази наше моћи, те да стога треба с благородношћу, Бога ради и вечних добара, јуначки носити свој крст – подносити све јаде у дато време и на датом месту. По речи апостолској: кроз многе нам невоље ваља ући у Царство Божије (Дап. 14,22); тим уским – тегобним путем, доспећемо у највише савршенство трпљења и нигде се нећемо лишити користи од њега, него ћемо га задобити милошћу Божијом, уместо да залуд протраћимо време нашег живота. Заборавићемо невоље од демона и од људи и ни због чега се нећемо узнемиравати; допустићемо само старање о томе да нам време које долази не оде у празно, тј. без духовног подвига и молитве. Када наиђе некаква туга од демона или људи, или невоља, или болест, или беда, тада ћемо се нарочито усрдно молити Богу, вапити са сузама, не размишљајући и не старајући се о томе како да се од недаће избавимо, јер без Божијег промисла не бива ни једна невоља, стога заволимо узани и тешки пут тескобног живота, јер тај пут води у Царство Небеско и зато га, очекујући Божанску помоћ у беди и нужди, у напастима и невољама, нећемо избегавати. Подвижнику, слуги Божијем, приличи да буде снажан у свакој невољи,

да утврди своје срце, да не буде несталан попут воде. Овај живот који се окреће као точак није постојан и хармоничан; понекад човека усрећи каква почасти – не приклањај срце томе; понекад бива гоњен од људи – тад не очајавај, понекад од демона дођу муке, насртаји и страсти – тад се не растужи. Све нам то долази по Божијем допуштењу ради нашег спасења, и опет одлази, како налаже благодат Његова, да би нас казнио и помиловао. Њему слава, сада и увек и у векове векова. Амин.

Ако хоћеш да се не љутиш на онога ко те је озледио, моли се прилежно, од свег срца Богу, и дај том човеку било какав дар или малену утеху; када видиш да га је гнев прошао, приђи му и говори о праштању греха, сазнај разлог љутње и покажи му још већу љубав; и свакоме говори за њега како је добар; ништа га тако неће привести умиљењу и смирењу као ово; и ништа тако неће пробудити гнев у њему као прекореване, окретање од њега и оговарање иза леђа које му може пренети онај ко чује. То је велико зло и страст која рањава. Ко на описани начин спасава себе и ближњег свог, заиста је мудар и савршен подвижник, бољи и од онога ко се много више подвизава.

Ако неко мисли да има љубав, али не једнаку за све, него прави разлике, одваја сиромаша од богаташа, грешника од праведног, странца од ближњег, онога ка коме је склон од онога кога не подноси, нека зна да је таква љубав несавршена и рња. Стварна и савршена љубав постоји онда када све једноко волимо и поштујемо, оне који су нам драги и оне који то нису. Таква љубав, и милосрђе које је прати – најкраће речено – јесте велика рибарска мрежа којом се лове све добродетели, она обухвата и садржи у себи све Божије заповести. Ако неко и може да одржи све заповести, може само захваљујући њој. Зато и не доспевамо у савршенство, и не примамо благодат, јер заповести не извршавамо у потпуности. Ономе који је наслонио главу на пречиста прса Господња, у Откривењу је речено: који победи свет, даћу му венац живота. Победити свет, значи трпљењем савладати његово мудровање, и страсти, и свако зло, тј. страдати, одрећи се својих навика и своје воље, условљене светском мудрошћу и спокојством живота, окренути се духовном живљењу, не чинити никакво зло и чувати заповести Божије. Јер добра дела су жртва Богу, и срце скрушено и смерно Бог неће презрети, док су људске страсти, жртва демонима. Човек је створен бестрасан; страсти настају по његовој вољи – да их чини или не чини. Нека нас сачува Бог од страсти.

Беседа 35.

О разноликости демонских насртаја и о томе како сасећи у зачетку
свако прикрадање помисли и похоте

Монах си зато пажљиво, усрдно и бисрог ума саслушај на који начин демони лове и како бивају побеђени кад насрну. Буди на опрезу, јер сваког трена ходиш кроз страсти и замке; страсти опкољавају са свих страна, мреже су посвуда разапете – чувај се да те преко њих ђаво не привуче к себи. За телесног човека је веома важно и неопходно да се бори против бестелесног непријатеља – сам против мноштва.

Потребно је много суза, много трпљења, много страдања и опреза, и четворе очи отворене. Јер се на нас бесно, попут лава, залећу лукави злодуси; погубили би нас кад Господ не би био са нама. Они су стекли велико искуство у лову, веће но да се седам хиљада година, без сна, хране и одмора, свакога часа, свим силама, уз помоћ свакојаког лукавства тражили нашу пропаст. Показавши немоћ у једном, они смишљају друго, започињу треће, и тако тумарају у круг, док не пронађу враташца на која би ушли и одатле заподенули борбу, напакостили нам и нанели зло. Зар не знаш с ким имаш посла, каква те војска невидљивих непријатеља окружује; сваки од њих води своју битку и испушта безбројне крике у жељи да исцрпи твоју душу, а ти не ревнујеш?! Зар је могуће задобити спасење преједањем, спавањем, излежавањем и сталним тражењем забаве? Не будеш ли опрезан у овоме, нећеш избећи замке. Као да смо у ватру ускочили, тако смо дошли на подвиг. Ако желимо да будемо прави војници небеског Цара, а не саучесници лажи, удаљимо од себе зле језике и не везујмо се за земаљско, од кога потиче умна измаглица која као магла тамо обавија душу. Одбацимо ленствовање, малодушност и слабост, и тако се супроставимо демонској опачини; потрудимо се у молитвама и осталим добродетељима са усрдношћу и снагом, душом, умом и срцем, слично путнику који се у журби не осврће, или изгледном човеку који истрајава у посту. Јер такво је лукавство злих демона: стално су заузети нама; као стражари прате наше склоности и жеље – о чему мислимо и шта волимо, чиме се занимамо... Какву год страст да опазе, на њу нас и наговарају, те према њој постављају и мреже; на тај начин понајпре ми сами подижемо против себе сваку страст и бивамо њеним узроком. Кроз своје сколности и жеље брзо се смутимо, стога демони повод (за напад) траже у нама. Они нас не присиљавају на оно што не желимо, пред чим склањамо ум, с чим се не саглашавамо по својој вољи, јер знају да их не бисмо послушали. Опрезно нас искушавају да виде хоћемо ли примити неку страст и одмах нашој жељи и расположењу присаједињују своје лукавство, јер повод за грех је у нама: греховна склоност, слабост и равнодушност, то што не сасецамо страсти у зачетку; а крајњи узрок су демони. Преко демона падамо у грехе и без њих нас никакво зло не стиже. Тако нас они низвргавају у сваку страст, нагоне нас да паднемо у сваки грех, и ми се запетљамо у њихове мреже.

Демонским мрежама називамо предлагање скверних помисли кроз које се везујемо за страсти и падамо у грех; то су, тачније, врата кроз која демони и страсти улазе у нас и пљачкају нашу духовну ризницу. Разлози уласка демона су неумерен сан, лењост и преједање. Кад дођу, они пре свега куцају на врата срца, тј. тајно као лопови предлажу помисли и послушкују има ли страже или нема, односно да ли ће помисао бити примљена или не; буде ли примљена, почињу да производе страст, да подстичу на њу и поткрадају духовно благо. Нађу ли стражу на вратима срца, тј. кад неко навикне да одбија и уништава њихове помисли, одбацује умом њихове предлоге, има ум глув и нем за њихове погрде, окренут у дубину срца, дакле, када се никако не саглашава са њима, таквome они не могу учинити пакости јер је његов ум трезвен. Затим, да би уловили у страсти, почињу да измишљају и постављају раличите замке као што су: заборавност, љутња, неразборитост, самољубље, гордост, славољубље, сластољубе, преједање, чревоугађање, блуд, немилосрдност, гнев, злопамћење, хула, туга, наглост, сујета, празнословље, унијније, страшљивост, сан, лењост, исцрпљеност, безизлазност, љубомора, завист, мржња, лицемерје, ласкање, роптање, неверовање, непослушност, тврдичлук, привезаност за ствари, осветољубивост, малодушност, дволичност, свадљивост, прељуба, човекоугађање, дрскост, смех. Потом подстичу велику буру блудних и хулних помисли, како би се

подвижник уплашио и пао у очајање и како би оставио подвиг и молитву. Ако непријатељи ни после свега овога никако не успеју да зауставе и одврате од подвига непоколебљивог војника Христовог, који је свој темељ положио на камену вере тако да га ни реке невоља својим бујицама не могу поколебати, они га онда поткрадају нечим што је наизглед добро, сматрајући да је једноставније под видом добра унети нешто своје, те га на тај начин лишавају стварне савршене добродетељи, молитве и подвига. Тако нас приморавају на духовне разговоре, на поучавање људи из љубави, на прибављање неког укусног јела за пријатеља или због празника, јер знају, преваранти, да је и Адам пао због сластољубља; одмах затим почињу да помрачују чистоту ума и слабе пажњу (подвижника) према себи, како би га гурнули у јаму прељубе или какве друге страсти. Ако ни на овај начин не поколебају трезвеноумника, наоружаће се привиђењима, постичући људе да им подлегну, повређујући и узнемиравајући подвижника којеквим болестима. Најискуснији борац ће и ово поднети и пренебрегнути као да га се не тиче, јер су му познате све намере демона. Ако га ни овим не победе, напашће високоумљем, подмећући му помисао да је свет и тајно му говорећи: „Колико ли си само невоља претрпео“. Демони, као лукави ловци, кад се њихова прва средства покажу недовољним, остављају их, одлазе, скривају се и представљају као да су поражени. Гледај човече и пази, не грешти, до гроба твог они те неће оставити, него ти спремају још већу заседу, пажљиво испитују како поново да устану и крену, и никада немају мира. Кад топлота усрдности код подвижника почне да се хлади, они му тајно припремају нову мрежу, поново долазе, разапињу је и лове. На свим путевима добродетељи, кад сваком делу приступамо с пажњом ради свог спасења, а не због човекоугађања или неког другог разлога, демони нам спремају подвале и постављају препреке. Ако је у добродетељи скривена било каква нечистота – гордост, сујета или високоумље, у таквом нам се делу они неће противити, него ће чак и да нам помогну, како би наш труд био некористан. Демони се највише старају око тога да би нам на превару украли време (да бисмо га узалуд протраћили). Све у свему, труде се да нам ископају три јаме: прву – супростављају се и мешају како би спречили свако добро дело; другу – труде се да не би било каквог добра Бога ради, тј. не могући да спрече добро, покушавају да кроз сујету униште наш труд; трећу – уверавају нас да смо блажени јер смо у свему угодили Богу, тј. пошто нису у стању да нас вежу сујетом, покушавају да високоумљем упропасте наш напор и лише нас награде. Сви демонски напади на нас јављају се у три облика: најпре демони помрачују наш ум, па човек постаје забораван и расејан; потом уносе празне помисли како бисмо губили време на њих; коначно, доносе различита искушења и болести. Зато треба да будемо у сваком тренутку трезвени умом – јер нам се непријатељи увек лукаво супростављају. Ако се неко подвизава много година, противници траже право време како би у трену разорили његов труд. Мало је људи који примећују безбројне подвале, зле намере и подлости демонске. Као бестелесни дух он нема потребе за одмором, а кроз дуг живот научио је како да лови. Зато нико не може избећи демонске подмуклости, замке и заседе, осим онога ко услед постојаног подвига пребива у немоћи тела и сиромаштву духа, тј. скрушена срца и смирених помисли – такав ће их победити. Више од свега потребна нам је Божанска помоћ. Јер у нама је, како смо рекли, присутна клица сваке страсти: склоност (ка греху), слабост и небрига – то што душом и умом не одбацујемо и не одсецамо зачетак сваке страсти која се приближава, док демони додају све нове и нове. Тражи у себи узрок сваке страсти и, када се појави, наоружај се и ископај њен корен мачем страдалничким. Ако је не искорениш, опет ће пустити младице и израсти. Без овога не можеш победити страсти, доспети у чистоту и спасти се. Зато, ако желиш да се спасемо,

треба одсецати почетни улазак помисли и страсне жеље. Побеђуј у малом да не би пао у великом и све што долази иза – управо у великом , и све што долази иза – управо тиме ћеш савладати. Узнемиравање демонским нападом или било каквом другом досадном страшћу бива по допуштењу Божијем, због гордости или високоумља, када неко себе сматра светим или јаким и узда се у своје снаге, док се над слабијима узноси. Нека такав спозна своју немоћ, нека увиди помоћ Божију и нека схвати да без ње ништа не може да учини, па ни да обузда своју помисао. Или опет, Бог ово допушта као казну за грехе, да би се покајали и стекли искуство у подвигу, или пак – ради венаца за победу (тј. да би издржали у подвигу до краја и стигли до победе). Исто тако, наоружај се и употреби сву своју усрдност првенствено против оних страсти које те најчешће побеђују, и од којих највише страдаш . Свака страст и страдање побуђују се чврстом вером, напрезањем срца и сузама, ватреном ревношћу и одлучним сучељавањем са постојећом страшћу, то је узвишена и похвална отачка борба. Четири су узрока од којих исходи и којима се утврђује сваки демонски насртај: нерад и лењост, самољубље, сластољубље и завист. Нека нас Господ Својом благодаћу сачува од свих ђавољих подвала и страсних дела у векове. Амин.

Беседа 36.

О различитим невољама и тешкоћама које узрокују демони

Инок не би требало да се прихвата безмолвија пре но што испита и добро проучи страсти. Уколико сам није искусан и нема наставника, него се без помоћи упушта у борбу са лукавим демонима, они ће га брзо усмртити. Треба да познајемо различите демонске смицалице, болове и тегобе који од њих потичу; јер кад ваља чинити поклоне, они, на пример, изазивају главобољу која као да читав мозак потреса и покреће. Лукави овде покушава да уђе кроз слушне канале и стреми подвали: отежава главу, надражује мозак, зауставља подвиг и спречава поклоне, јер поклони рањавају демоне. Понекад је и само приближавање демона довољно да изазове главобољу и велику душевну узнемиреност, но бива и да демони путем слуха улазе у нас, и опет излазе, што изазива главобољу. Од узнемирења, приближавања и уласка демона, глава пуца, ум се помрачује, срце боли, а уста се затварају. Тада треба да се освежимо и они ће као ветром бити развејани без трага, попут роја комараца. Демони такође изазивају глувоћу, врућину у глави и ушима, као да пијавица гамиже по глави, или као да неко чупа за косу тако да се једва може издржати; глава сврби, настаје тешко помрачење, па се чини да је део ума одузет и није у стању да разуме оно што пише у књигама, на тај начин демони желе да нас изагнају из пустињског безмолвија, али, све ће бити по старом, као и пре – не бој се иноче, само се надај у Бога! Они изазивају заборавност и слепило, као да очи желе да искоче; изазивају тромост на речима и слабост језика и уста, који као да се залепе када се молимо; изазивају штуцање, али не онакво какво се јавља после узимања хране, него другачије – само ваздухом, од кога се јавља јак бол у гркљану; такође, они производе бол у врату, као да неко кљештима притиска жиле. Ако се у таквом искушењу истински и храбро потрудимо у молитви демони ће, урлајући разним гласовима, као слепи мишеви испунити ваздух желећи да нас растргну или макар оборе на седиште или у постељу, и тешко ће устукнути. Уколико седнемо,

демони стоје крај нас свирајући у дигле и фруле које су познате као лакрдијашке свирале, а душа се, слушајући их, ослабљује лењошћу и, као ватра бачена у воду, гаси се и обамира; они се дотле ковитлају над нама, како бисмо још више утонули у сан и заспали. Њихов је смрад много одвратнији од пасјег, од њега се стежу уста; у време бденија, као огњем опаљују наше лице. Неки сматрају да бдење исцрпљује тело, но то није тачно. У ствари, тело исцрпљује приближавање демона које се тада догађа. Осим тога, узимање било какве јаке хране доврстуко отежава борбу. Све то демони шаљу ономе ко живи усамљеничким животом, како би га отерали из пустиње. Као што су и неки светитељи често побољевали, тако и ми, сматрајући ово за природну немоћ, бивамо некако присиљени да олакшамо себи тиме што ћемо лећи у постељу, не схватајући да је у питању лукавство подлих демона; а они, опазивши нашу клонулоост и да не желимо ни мало да се супротставимо болести, још више нас обузимају, услед чега се сви удови ослабљују и почињу да боле. Ако бисмо скупили снагу, устали, изашли на ваздух и усрдно се помолили, слабост би ишчезла и нестала без трага. Демони такође узрокују свраб на рукама и болан притисак у ногама, пуштају свраб по целом телу, производе сету и зловољу, дотичу се телесних удова и тако чине пакост страсним људима. Да не причамо даље, све то управо овако бива. Макарије Велики је ходећи по пустињи видео демона коме су уместо одеће по телу биле повешане тикве, и који је био присиљен да светитељу открије своје дело: “обрати пажњу – рекао је – на сасуде које видиш по мени; на којим местима висе сасуди, та места код људи из одговарајућих сасуда помазујем, а они (људи), преоптеривши се, страдају”. Ма какве муке нам демони приређивали, увек се старају да не сазнамо да потичу од њих; они очекују погодан тренутак да изазову болест или невољу како не бисмо њих сматрали за виновнике, него да бисмо роптали на време да је тешко и да бисмо, не прозирући њихово лукавство и не подносећи с благодарењем, били лишени награде. Када нас задеси каква болест или невоља, треба свим срцем да станемо на стену вере, као што приличи храбром војнику Христовом, па ако је то од демона, брзо ће почети да слаби и ишчезава; ако је пак природна болест, почеће да јача. Када сазнамо да је од демона, супроставимо јој се до смрти; ако је природна, нема потребе да јој се насилно супростављамо. Све невоље које нам доносе демони можемо поднети и победити ако се потрудимо, јер Бог не допушта искушења која превазилазе наше снаге, него их чини лакшим, само ако их трпимо и ако не излазимо из своје келије (безмолвнице), и ако смо се с поуздањем ослонили на Њега. Ђаволи беже од онога ко им се супротставља; ко им се не противи – бива побеђен. Бог усамљенима даје задругу, сужње изводи на места обилна (Пс. 67,7). Свакога дана Он од нас очекује трпљење, помажући нам у свакој невољи. Подвижници страдају до тренутка када их посети благодат; јер тада се помисли очишћују, а страсти вену и нестају; муке и патње које узрокује болест тада се лакше подносе, док демонима и страстима улаз у нас бива запречен. Демони се из нас изгоне молитвом и постом, сузама и поклонима, Божанском благодаћу. Све до исхода душе неопходна је велика опрезност како неочекивано, услед небриге, не бисмо учинили нешто што не би било угодно Богу, или како нам демони не би учинили нешто кроз шта бисмо изгубили благодат Божију. Јер, ужасно је лукавство и проницљивост подлих демона и безбројне су њихове злобне подвале. У сваком нашем подухвату они нас слушају и супротстављају нам се. Малобројни су они којима су познате њихове замке; то су тек ретке храбре душе којима Бог (ове тајне) открива. Господ Бог нека нам помогне и оснажи нас против свих невоља које доносе демони, сада и и увек и у све векове. Амин.

Беседа 37.

О страшљивости

Ако си бојажљив, никако се не збуњуј, него буди храбар, уздај се у Бога и уопште не обраћај пажњу на повод за узнемирење! Не допусти да се у теби укорени ова дечија особина, пошто су деца обично плашљива, него је сматрај за ништавну, јер је од демона. Слуга Божији плаши се свог Господара, који је саздао тело, ставио душу у њега и оживео га. Без допуштења Божијег, демони нам не могу ништа, осим да нас плаше и прете нам маштаријама. Ко је задобио храбар ум и наду положио на Бога, тај их се не боји, пошто у Господу има јаког помоћника и заштиту. Јер шта нас може повредити: ако то Богу није угодно – Он неће дозволити да будемо нападнути. Од човека зависи хоће ли да јача или да слаби, јер се у њему рађа свако добро или зло дело; кроз навикну се код њега укорењује склоност ка добрим или злим делима; на шта се човек свикне – то постаје његово. А ти буди храбар и нека се утврди срце твоје, када наиђе страх ограђуј се крсним знамењем.

Место у које улазиш огради крсним знамењем, а исто тако, при уласку у било какво пусто станиште, прекрсти се, сатвори молитву и реци “Амин”, па онда смело крочи унутра. Ако наиђу демони истог часа ће се посрамити јер смо утврђени у Господу и неће нас узнемиравати. Нека нам вазда буде на памети да смо у руци Божијој. Господ је рекао: ево вам дајем власт да стајете на змије и скорпије и на сву силу вражију, и ништа вам неће наудити (Лк. 10, 19). Знајмо да без допуштења Божијег ни длака с наше главе неће пропасти (Лк. 21.18). Сами себе плашимо помишљу: “доћи ће демон и поразити ме, или се изненада појавити и препасти ме”. Нећемо да мислимо о томе да нам се нешто догађа, ни сами себи да будемо непријатељи размишљајући о непријатности која нас можда очекује, него ћемо бити свесни да је уз нас Бог и због тога нећемо узмаћи. Демони нас прате као ловци и пажљиво мотре на наше помисли. Према нашим помислима, предлажу нам маштања; но страх Божији изгони страх од демона.

Беседа 38.

О томе чега се демони највише боје

Шест је добродетељи којих се демони понајвише боје:

- 1) уздржавање од хране,
- 2) уздржавање од воде,
- 3) молитва Исусова,
- 4) изобраење крста – тј. кад се неко правилно осењује крсним знамењем,
- 5) често причешћивање пречистим тајнама Христовим – уколико се причешћује достојан, 6) несумњива нада у Бога.

Од овога нема страшнијег оружја против демона.

Беседа 39.

Кратак избор из светоотачких поука о ономе што је најнеопходније

Када по допуштењу Божијем наиђе на тебе неко искушење – голотиња, глад, болест, или друго какво искушење за твоје тело, па и проливање крви ради Бога, претрпи ово у славу Божију, у нади на Његову милост, да би смело и без стида могао да кажеш “прођох кроз огањ и воду, и уведен бих у спокој”. Човече, ако желиш да сазнаш вољу Божију у некој ствари, рећи ћу ти кратко: сваком подвигу, по својој моћи, присаједини сећање на Бога – то је блага воља Његова; јер и мало сећање на Бога вреди више од великог дела које није праћено сећањем. А мало – помало попуштати себи, то није од Бога него од демона. Ако смо слаби и немамо снаге за подвиг, стекнимо смирење, благодарност и молитву Исусову; ако смо здрави, треба да се приморавамо на подвиг до изнемоглости; тако ће се временом оснажити наше срце научиће се трпљењу и добродетељима – иначе је немогуће спасти се. Ако неко не живи како доликује одређеном месту, он сам себе тера одатле. Ваља се подсетити корисних и свима познатих речи: “Умиљато теле две мајке сиса” не сматрај их за лаж; ко је осоран подстиче гнев. Препирка је неумесна чак и кад се ради о добром делу. Ако ти недостаје умиљење у души, знај да имаш гордост, или си на неког гневан, или много једеш, пијеш и спаваш, или си се предао расејаности, или си забринут – јер све то не допушта души умиљење. Ако те обузима жеља за преједањем, реци себи: човече, бићеш лишен небеске хране и сваког уживања и лепоте, док ће ти се храна којом се сада преједаш претворити у црве. Служитељу Божанске службе, расуђуј и пази на себе јер савршаваш велико дело – стојиш с анђелима на светом месту, где је све испуњено страхом и трепетом. О свештениче, клони се журбе којом се угађа човеку. Јер какво ће бити умиљење кад журиш? А без суза не треба служити. Желиш ли нечему да се научиш, буди приљежан и научићеш. Било је много великих богослова и оних који су творили значајна дела – само зато што су кроз бдење пребивали у умиљењу; јер бдење и усамљеност, који су им служили уместо рукодељи, дају смисао расуђивању и удаљују узнемиреност. Богословље не иде ономе ко је заузет разговорима. Потруди се човече да сваког дана покајањем разараш учињене грехе и сузама умиваш своје лице. Ако те смрт стигне онога дана у који си пролио сузе, бићеш избављен од вечне муке – то је истинско покајање. На сличан начин су били избављени и разбојник који је сузама натопио своју мараму, и монах који је из дана у дан падао у блуд и опет се, из дана у дан, кајао пред иконом Христовом, и цариник који се био у прса и са сузама говорио: Боже, милостив буди мени грешном (Лк.18,13), и блудница, која је сузама оквасила пречисте ноге Христове, и Манасија, који се очистио сузама покајања. Заиста, мислим да када би било могуће цело тело умити сузама, оно би било нетрулежно. Исто тако, ако нема великог напора којим се смирава пред греховном жељом, или радосног умиљења, или сећања на будући огањ и давање сваком према делима његовим – човек неће заплакати. Ради ове четири добродетељи Дух Свети не напушта човека, него свагда с њим пребива. А ко задуго пребива у лењости, или је пао у велики грех, или је небрижан када је у питању страст којом је обузет – таквог напушта Дух Свети. Почетак послушања јесте потпуно одрицање од своје воље и презир према сопственом телу. Није лак подвиг покорити своју вољу и своју природу; но без одбацивања своје воље нико не може да се спасе, ма колико се усрдно подвизавао; јер наша воља и наша природа су као тучани зид између нас и Бога. Не можемо се приближити Богу док не

оставимо своју природу и вољу. Ако затражимо нешто по својој жељи и не добијамо, други пут ће нам се то још теже остварити. Кроз навикавање расте свако дело, и добро и лоше, а обичајем (стицањем навике) оно добија снагу – увек тога буди свестан. Желиш ли да сазнаш какве су нечије навике и дела, послушни о чему говоре уста његова: јер уста не откривају ништа чега раније већ није било у срцу.

Беседа 40.

Шта значи – монах?

Монах је онај ко испуњава заповести Христове, савршени хришћанин, подражавалац и саучесник страдања Његових, свакодневни мученик, добровољни мртац, који добровољно умире у духовним подвизима. Монах је стуб трпљења, дубина смирења, источник суза, ризница чистоте, онај ко се смеје свему што се у овом свету сматра лепим, слатким, славним и допадљивим. Монах је душа која трпи и која се непрестано, у бдењу и у сну, поучава сећању на смрт. Монах, то је стално приморавање људске природе и неодступно стражарење над осећањима. Монах је дело и стање бестелесних, које се чува у материјалном телу; он у свако време, на сваком месту и у сваком делу има у виду само оно Божанско. Онај ко се не ослања на Бога свим срцем, у свакој нужди, ко није одбацио све непотребно, не може непрекидно стајати пред Њим. Кад зажелиш да отпочнеш неко добро дело, пре свега, припреми се за искушења на која ћеш наићи, како би се храбро сучелио са њима и како се не би поколебао у нади на Бога. Када човек са топлом вером почне да води добар живот, непријатељ добра га обично пресреће различитим и страшним искушењима, ако би он, уплашивши се, одустао од своје добре намере. Ако се не припремиш за искушења, одустани од савршавања добродетељи. Човек који сумња у Божију помоћ, плаши се своје сенке и онда када искушења нема. Нека сваком човеку његова сопствена савест буде учитељ и сведок. О чему год да се ради, не говори пре но што одмериш сваку реч. Што је пренагљено, не може изаћи на добро. Док добро не упознаш друга, не откривај му тајне. Дobar друг када се окрене постаје непријатељ.

Беседа 41.

О томе да је корисно бежати од света

Боље је борити се са демонима у осами, уз глад, голоотињу и свакојакe невоље, и умрети с малим подвигом у пустињи, него ли тражити спасење у великим подвизима сред света, пошто пламен светских страсти спаљује монаха који им се предаје. Ако је неко бестрасан, у свету ће претрпети зло; а ко је обузет страстима, заплешће се у мреже греха. Као што риба која се полакомила за залагајем на удици, бива извучена из воде и угиба, тако и монаха који живи у свету и против његове воље, као удицом, хватају светске ствари, он се заплиће у ђаволје мреже и, отпадајући од анђелског живота – гине; он, дакле, сам умртвљује своју душу и предаје је на муке. Мир и уживање – демонска су удица, којом демони ловe душе монаха не би ли их погубили. Док год волимо телесно спокојство, уживање и лењост, дотле се, значи, још боримо против тела, а не против демона; тело непрекидно војује против нас, помажући тако демонима. Нарочито нас напада лењост док стојимо, седимо или лежимо. Мир, уживање и лењост у природи су нашег тела, зато нас и нападају тако силно. Стога, ко жели да живи по Богу, треба да се присили да буде изнад те природне навике. Покајмо се и исцрпимо на овом свету, јер нећемо избећи; ко се приморава (на подвиг), добиће после смрти велику награду; а ко заволи мир и уживања у овом краткотрајном животу, по смрти ће добити – вечне муке. Шта је боље, човече: накратко патити, а потом вечно царствовати, или накратко пребивати у спокојству, а потом се мучити заувек? Од мира и уживање долази лењост, од лењости – доконост, од доконости – униније, од унинија – неуздржљивост чула, од неуздржљивости чула и утицаја демона одједном се подижу све страсти, а утврђују се – услед сагласности и пристајања (на њих). Јасно је да у свету, где се слободно гледа, слуша и говори, долази до неуздржљивости чула и пристајања на демонске подвале. Стога сваки човек треба да се одрекне телесног спокојства, да се одрекне слушања, гледања и разговора. Кад очи човечије нешто гледају, или уши слушају, или кад се разговара о нечему, ум баш на то обраћа пажњу, душа томе стреми, срце жели и – човек се навикава; ово се укорењује изнутра; демони онда управо то непрестано убацују у ум и на то нас подсећају. Кад се наша чула са задовољством наслађују страстима, тада се грех већ јасно показује. Не може се човек очистити од страсти док не одстрани поводе за њих. Расејаност мисли, помраченост ума и улазак демона, узроковани су следећим страстима: лењошћу, лутањем скверних помисли, напраситошћу и угађањем телу. Само унутрашње делање, тј. непрестана умно – срдачна молива која извире из срца, заједно са постом, изгони демоне и не попусти им, припремајући унутра место за Духа Светог, да би човек тако представљао храм Божији; кад тога нема, радује се злодух који обузима тело. Овај се род – рекао је Господ – не изгони осим постом и молитвом (Мт.17, 21); унутрашње делање је одбојно и страшно за демоне. Подлегање злим помислима отвара демонима приступ унутра. Док год је човек спутан страстима и тежњом за телесним спокојством, дотле демони имају смелости да господаре њиме, да га муче и наводе на страсти, јер им је покоран и потчињен. Страсти су врата за демоне – корз њих они улазе; њима је од Бога допуштено да устају на нас како бисмо спознали своју немоћ и како се не бисмо гордили. Само душевна својства и моћи, демони не могу лако да уздрмају, јер им сила Божија то не дозвољава. Понекад и неко ко се добро подвизава допусти демонима да уђу кроз поменуте страсти. Тада за њега отпочиње двострука борба и невоља и дуго не може

да се врати првобитној ревности. “Једном ми се догодило – каже један од подвижника – да сам три године био изложен тешким нападима”. Од расејаности мисли долази поспаност и мрачни, незасити сан; од овог помрачења долази пад у грех; од пада у грех – мучење душе. Пошто занесеност и помрачење ума, рекли смо, потичу од скитања, од расејаности мисли и неуздржљивости чула, на сваки се начин ваља чувати саблазни које долазе од света – треба обуздавати чула и одвраћати их, као коња уздом, од ситуација које их могу повредити, не препуштајући им на вољу, како би, чувајући их, избегли зла дела. Трезвени ум треба поставити за стражара своје душе, како би он спречио зла осећања. Кад ум твој напусти унутрашњи опрез и пажњу, тад се страсти подижу и одузимају ти духовне силе, усмеравајући их, као какво оружје, против тебе самог. Тад и ум обузимају страсти, те он постаје расејан и мрачан; кад се окови скину – мрачне мисли се разбијају, кад везе попусте – може се слободно делати. Зато буди трезвеног ума, пронађи себи место погодно за плач, усамљено (како те не би прогањали), и удаљено од света; тамо је твој безмолвни живот, јер ако и пожелиш неку светску ствар, благодарјећи удаљености неће ти бити доступна и нећеш јој подлећи. У пустињи, самим тим што је удаљен од света, човек бива избављен од страсти.

Беседа 42.

О томе како разликовати Божију вољу од ђавољег наговора

Питање: Када се у односу на неко добро дело појави сумња, тј. ако једна помисао подстиче на то дело, а друга му се противи, на основу чега се може сазнати да ли је у питању благовољење Божије или демонско искушење?

Одговор: Ђаво има обичај да прикрива истину и меша добро са злом. Но, како је могуће сазнати истину? У свакој нашој намери Божије благовољење је кротко, поуздано и несумњиво; не само у добром делу, него и у безакоњу нашем, Бог са благошћу и стрпљењем очекује наше покајање. А како познати ђавољи наговор? Ђаво нам се обично супроставља и одвраћа нас од добра. Исто тако, ако се било у чему што је наизглед добро наш ум смућује и колеба, ако се страх Божији удаљује, ако бивамо узнемирени тако што нас без икаквог разлога боли срце, а ум оклева, онда знај да је у питању ђавољи наговор и одбаци га. Ђавоље је гнусно, немирно, сумњиво за ум ма шта да је у питању. Не треба увек веровати расположењу нашег срца – прво ваља просудити, да ли је такво расположење корисно. Кад је ум стешњен помислима и тугом од стране демона, тад треба у потпуности оставити сваку мисао и расуђивање; јер не можемо знати истину док се ум не очисти молитвом, пошто се помисли дотле ковитлају као мутна вода, или блуде као облак, а душевна чула постају сасвим неосетљива. Стога, ко жели да спозна истину, нека подстакне себе на дуготрајну ватрену молитву и на жељено дело; у време молитве ђаво не може да сакрије истину, јер тада је лишен власти; на делу можеш проверити истинитост оваквог убеђења. Богу нашем слава у векове. Амин.

Беседа 43.

О несумњивој вери

Ко несумњиво верује у Божији промисао, не оптерећује се тиме каквом ће смрћу скончати: од људи, или до звери, или од глади, или услед претешког рада, или на неки други начин; јер две смрти неће бити, а једну нико не може избећи. Ко се једном, Царства ради Божијег, ослонио на Бога у свакој невољи и умро за свет, неће више бринути о томе како ће скончати. Ко се узда у Бога, не брине више за себе и, шта год да уради, у свему ће наћи корист за своју душу. И нека зна, да ће предајући се невољама Бога ради, на сваком месту пронаћи спасење. Благодат Божија даје нам се по вери нашој; за малу веру мало се даје; већом вером удостојићемо се веће благодати за трпљење. Без промисла Божијег и мимо плана Његовог ништа нам се не може догодити; Бог од нас очекује само добру вољу. Али путеви Божији су несхватљиви; зато је неопходно спасавати своју душу у трпљењу, и ко претрпи до краја спашће се кроз Исуса Христа, Господа нашег. Њему нека је слава сада и увек и у векове векова. Амин.

Беседа 44.

Поучавање

Љубљени моји оци, браћо и чеда, молим вас и поучавам следећем: заволевши Господа Бога свога, свом душом и свим срцем, буди правичан и праведан, покоран, оборене главе а умом окренут небу; имајући умиљење према Богу и људима, буди онај који теши тужне, стрпљив и у искушењима и уздржан, широкогруд, милостив, брижан за сироте, гостољубив, жалостан због грехова, радостан у Богу, гладан и жедан, кротак, трпељив, не славољубив, не златољубив, који воли ближње, не лицемеран, не горд, трудљубив Бога ради, ћутљив, у одговорима пријатан, усрдан у посту у честим молитвама, бдењима и појању псалама, разуман; не осуђуј ни једног човека него гледај себе – и тако ћеш бити чедо Еванђеља, син Васкрсења, наследник живота у Христу Исусу, Господу нашем, Коме нека је част и сила и поклоњење са Оцем и Пресветим Духом, сада и увек и увекове векова. Амин.

Беседа 45.

Закључак

Кринове и најлепше цветове
сабирајте данас, о љубљени,
и живот у сваком добру
по Господу Богу устројте.
О написаном сроднике
и ближње поучавајте.
Још вас моли:
Да и њих ради
вечна блага задобијете;
у неизмерној светлости
с анђелима вечни живот примите:
јер који тамо јесу
- Бога прослављају,
Тројицу с анђелским ликовима
свагда славослове.
О, какав дар на небу
Бог дарује земнима
- зато му угодите
призивајући Њега у потребама својим.
Љубљени Христе, Царе свих,
удостој нас Свога човекољубља,
да бисмо постали
наследници Царства Твог!

Вас, читаоци, за ово љубазно молим:
Исправљање неотесаности своје желим;
но, тим пре Господе,
багоразумијем исправи нас:
рабу Твоме смирено и милостиво опрости Владико.
Ревност моју у (делу) овом заволи,
труд мој усрдан
да не буде узалуд.

Крај
Слава и хвала Богу